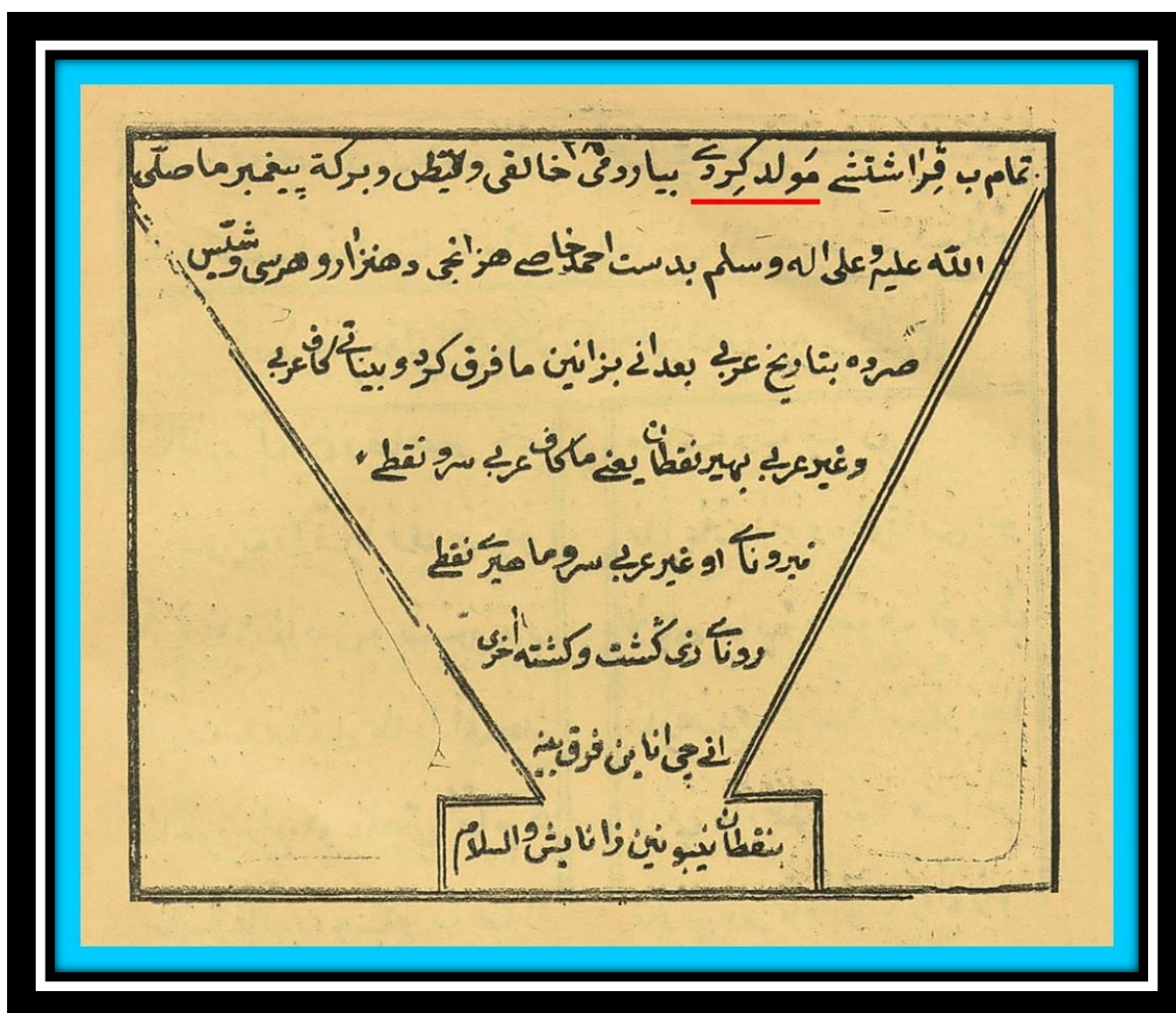

FERHENGÊ ÇEKUYANÊ MEWLIDÊ KIRDÎ

Roşan Lezgîn

Diyarbakir, 01.06.2019

DERHEQÊ FERHENGÎ DE

Mewlûdê Kirdî kitabê ma yo ewilîn o, coka semedê ma zaf hetan ra eserêko muhîm o. Heta nika çend reyî transkrîbeyê alfabeya latînî biyo, ser o tayê cigêrayişê nayifî biyê la ferhengê ci nêviraziyayo. Neke tenya ferhengê *Mewlûdê Kirdî* nêviraziyayo, hetanî nika ferhengê kirdî zî çinê yo. Ez behsê ferhenganê tirkî-kirdî û kirdî-tirkî nêkena ke bi hawayê têvernayişê çekuyan amade biyê, qesdê mi îzehkerdişê manaya heme çekuyanê ke kirdkî de yenê şixulnayiş o.

Mi 2009 de *Mewlidê Kirdî* transkrîbeyê alfabeya latînî kerd. Dima mi CD de wend û *Weşanxaneyê Nûbiharî* 2013 de weşana. La seba ke çapo verîn yê transkrîpsiyonî qediya, semedê çapê diyin mi waşt hem transkrîpsiyonî kontrol bikerî hem zî ferhengê çekuyanê ke *Mewlidê Kirdî* de ameyê şixulnayiş amade bikerî.

Ferhengê Çekuyanê Mewlidê Kirdî bi terzê qamûsê kirdî amade biyî. Senî ke *Mewlidê Kirdî* sey kitabê ma yo ewilîn serçimeyê zıwanê ma yê nuştîşî û edebîyatê ma yo, însalah eno ferheng zî bibo bingeyê qamûsê kirdî. Eno sedem ra, nuştîşê manaya çekuyan de ez tenya bi manaya ke metnê mewlidî de viyarena sînorkerde nê menda, mi heme manayî nuştî. Eke kêmi bimanê zî zerarê xwu çin o, çiyê muhîm, manayê ke ameyê nuştîş raşt û tekuz bê, bi zıwanê ferhengî û fesîh bêre îzehkerdiş. Seba ke çekuyî û manayê înan bi xwu statîk niyê, zamanî dir çekuyî eşkenê manayanê neweyan zî bigêre coka xebata amadekerdişê ferhengê çekuyan xebatêka statîke niya, gereka tim bêro rojanekerdiş.

Zıwanê amadekerdişê ferhengî helbet gereka zıwanêko objektîv bo. La tayê xisûsiyetê bîni estê ke ganî îzeh bibê. Mesela, her çiqas çekuyê ma halê sade de nêrkî, makî û zafhûmar ê, enê ra girêdaye îzafe û antişê karan zî nêrkî, makî û zafhûmarkî yê, coka nuştîş de zî gereka merdim riayetê enê xisûsiyetan bikero. Labelê mi ferheng de zıwan tenya formê nêrkî de şixulna. Çimkî bi eno qeyde hem zıwan ekonomîk û sade yeno şixulnayiş hem zî famkerdiş de teşqele nêvejeno. Ma vajin, çekuyê sey “esker, heval, heywan, kird, melek, merdim” û sn herçiqas *sifet* bê, eynî wext de *name* yê zî. Wazenê *sifet* yan *name* ferq nêkeno, semedê nêrkî û makî piya yenê vatiş. Yanî halo sade sey “eskere, hevale, heywane, kirde, meleke, merdime” zî yenê vatiş. La mi zıwanê ferhengî tenya nêrkî şixulna. Wina:

“**kird:** *nm* keso ke bi eslê xwu kird o”

Tiya de wendox bi xwu eşkeno semedê xisûsiyetê makî zî fam bikero, yanî wina:

“**kirde:** *nm* kesa ke bi eslê xwu kird a”

Bi eno qeyde şixulnayişê zıwanî hem zaf ekonomîk û sivik beno, hem sade û fesîh beno, hem zî famkerdiş de manaya xwu nêxelitneno.

Semedê çekuyanê ke sey *bestox*, *edat*, *karo nîmçet*, *înterjeksîyon*, *sifet*, *zemîr* û *zerf* yenê vatiş, mi îşaretê cinsîyetî ronêna. La herçî *name* yê, mi bi îşaretê “(n)” û “(m)” cinsîyetê înan diyar kerd. Çekuyê ke Ehmedê Xasî bi xwu çend forman de nuştê zî, ma vajin, çekuyê sey “**adir/agir**, **hezar/henzar**, **keye/kîye**, **nîme/nîm**, **ray/rej**, **ze/zey**” û sn. mi yew made de bi eno qeyde kerdî pêser.

Mewlidê Kirdî de, cumleyê ke erebkî nusîyayê yan zî neqil biyê xaric, yanî çekuyê ke sey cumle bi kirdkî nusîyayê, pêro piya 1006 çeku yê. Semedê qamûsî merdim eşkeno menşeyê çekuyan zî diyar bikero ke hela kamcîn ziwanan ra yenê la eno karêko zehmet o. Çimkî zaf çekuyî estê, ma vanê qey erebkî yê, feqet gama ke ma nîzdî ra bala xwu danê, ziwananê kanan ra ameyê. Mesela, çekuya “kursî” sumerî ra yena. Sumerî ra dekewta aqadî, dima viyarta îbrankî, uca ra dekewta erebkî, erebkî ra dekewta gelêk ziwanan, eno miyan de dekewta kurdî miyan zî. Coka ena xebate de ez nêkewta kokê çekuyan dima. Fikrê mi eno yo, çekuyê ke ziwanê ma de yenê şixulnayış, kokê înan kam ziwan ra beno wa bibo, êdî malê ziwanê ma yê.

Cumleyê ke temamen bi erebkî nusîyayê, hem transkrîbeyê cumle hem tercumeyê ci mi bi hawayê alfabetîk rêz kerdî û peynîya ferhengî de ronayî. Metnê ke peynîya *Mewlidê Kirdî* de bi erebkî nusîyayê zî, transkrîbe û tercume piya, ancî mi peynî de ronayî. Tercumekerdışê cumleyan û metnê erebkî de, ancî tayê name û çekuyanê erebkî de seyda Hemîd Ozanî hetê mi kerd, ez ey rê zaf sipas kena. Dima tayê çî Bîlal Zîlanî zî pêşnîyaz kerdî, ez ey rê zî zaf sipas kena. Helbet ez heme wendoxan ra pawena ke fikrê xwu vajê, krîtîk bikerê ke xebata amadekerdişê qamûsê ma bêqisûr dewam bikero.

Diyarbakir, 01.06.2019

KILMKERDEYÎ

bestox: *bs*

edat: *ed*

înterjeksîyon: *înt*

kar: *kr*

makî: *(m)*

mecaz: *mc*

name: *nm*

nêrkî: *(n)*

sey nînan: sn.

sifet: *sf*

zemîr: *zm*

zerf: *zr*

A

a: 1.herfa verîne yê alfabeya ma 2.halê sade de *zemîrê* kesî o makîyo hîrêyin 3.halê sade de *zemîrê* îşaretî o makîyo dûrî 4.cumleya nameyî de *karo* nîmceto makîyo yewhûmar 5.yew *înterjeksîyon*

abiyayiş (n): 1.*karê* abiyayişî 2.formo pasîf yê *karê* akerdişî 3.*kr* yewbînî ra dûrkewtişê di çiyar

Adem (n): *nm* însano tewr verîn ke cenet de hetê Homayî ra ameyo xeliqnayiş; babîyê însanan

adir/agir (n): 1.*nm* bi têkelfiya oksîjenî takewtiş û veşayişê çiyar 2.*nm* tanî û roşno ke veşayiş ra yeno meydan 3.*nm* çar elementanê binegeyînan (awe, adir, herî, hewa) ra yew

'aciz: 1.*sf* keso ke vera çiyêk de hêzê xwu qîm nêkeno, nêşkeno 2.*sf* keso ke çiyêk ver asabî beno

ageyrayiş (n): *karê* ageyrayişî

ah (n): 1.*înt* tonê vatişî gore çekuya ke keyf, dej, hêrs, heyf îfade kena 2.*nm* heyf

'alem (n): 1.*nm* bitûnê çiyarê rîyê erdî û asîmanî 2.*nm* dinya, cîhan 3.*nm* tamamîya yew tewirê candaran

'alî: *sf* berz, tewr cor

alîhî: erebkî de manaya "alê ci; aîleyê ci" de

'am (n): *nm* şar, şaro sade, tebeqeyê cêrin yê şarî

ameyîş (n): *karê* ameyîşî

ameyîş pêser: 1.*kr* kombiyayiş, arêdiyayiş 2.*kr* serdî ver yan hîsîyatê sey şaşbiyayiş û ters ra xwu antiş pêser 3.*kr* dewisyayiş yan zî pelixiyayiş ra ver bi zereyê xwu tengbiyayişê çiyar

ameyîş teber: 1.*kr* cayê xwu ra vejîyayiş 2.*kr* ber biyayiş, kewtiş teber

ameyîş wicûd: *kr* viraziyayiş; teşekul biyayiş, tecesum biyayiş, ameyîş meydan

Amîna (m): *nm* yew nameyê cînîyan; nameyê dadîya pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî

ana/anû: *zr* wina; bi eno şekil, bi eno qeyde, bi eno hawa, bi eno tewir

ancax: 1.manaya "tenya" de yew *zerf* 2.*zr* bibo nêbo, tewr zêde, tewr zaf, hîna zaf, bi zor 3.*zr* tewr rew 4.*bs* lakîn, feqet, tenya, la, labelê

ancî: *zr* reyna, reyêka bîne; *zerfê* tekrarê biyayişê çiyêk

ancîyayiş (n): *karê* ancîyayişî 2.*karê* meseleyêk, karêk yan zî cayêk ra xwu apey dayişî

anîn: *zr* winayin, winasî

anyayiş (n): *karê* ewnîyayişî; ewnîyayiş

'aqiltemam: *sf* keso balix ke wayirê aqilê tamamî yo

ardiş (n): *karê* ardişî

areq (n): *nm* çilkê awa ke çiyêk ra nesilîyenê teber; awa şorre û boyina bêreng ke posteyê ganîyan ra yena teber

asîman (n): *nm* venganeyo bêpeynî ke roj û aşme û astereyî tede hereket kenê; sema
2.*nm* venganeyo ke sey yew quba ancîyayo dinya ser

'asî: 1.*sf* keso ke îsyan keno; serewedartox 2.*sf* keso înad, serewuşk

asîyayiş (n): *karê* ameyiş aseyişî

'aşiq: *sf* keso ke zerrî ra û bi şîdet hes keno, keso ke biyo aşiq

aşme (m): 1.*nm* duwês beşanê serrêk ra yew beş; menge 2.*nm* planeto ke aşme ra reyêk dorê dinya de geyreno û bi şewe roşin dano riyê dinya

awe (m): 1.*nm* mayîya bêreng û bêboye ke hîdrojen û oksîjen ra ameya pê 2.*nm* çar elementanê binegeyînan (awe, adir, herî, hewa) ra yew 3.*nm* mayîya ke netîceyê esirnayişî de çiyen ra vejyena

ax (n): 1.*înt* tonê vatişî gore vateyo ke keyf, dej, hêrs, heyf îfade keno 2.*nm* heyf

axir (n): 1.*nm* peynî

axirî: *zr* tewr peynî de, peynî de

axirnefes: *zr* nefeso peynî; peynîya ciwîyayişî

ay: 1.halê sade de *zemîrê* kesî o hîrêyino nêrkî 2. halê sade de *zemîrê* kesî o hîrêyino makî
3.halê sade de *zemîrê* îşaretî o nêrkî 4.halê sade de *zemîrê* îşaretî o makî 4.yew *înterjeksîyon*

B

ban (n): 1.*nm* keye 2.*nm* serê awanîyan

barî: *sf* o ke bêemsal xeliqeno; *sifetanê* Homayî ra yew

basefa: 1.*sf* bêendîşe û sakîn, zerrîrehet, zerrîweş 2.*sf* keyfin, şên

bask (n): 1.*nm* teyr û tûrî de organo ke kêrê perrayiş û hewa ra vindertişî yeno 2.*nm* her di hetanê çiyê sey ber, pencera, dolabe ke abenê û gêrîyenê ra yew 3.*nm* het, teref
4.*nm* hetê fikrî yan zî têwgeyrayişî ra yew hetê partî, hereket yan zî meclisêk

baş: *sf* tersê xirabî; çiyê maqul ke yeno ecibnayiş û waştîş; munasib 2.*sf* weş

batil: 1.*sf* hetê bawerî ra çiyê ke raşt niyo 2.*sf* çiyê bêbinge, bêesil 3.*sf* betal, veng, beyhude 4.*sf* çiyê ke muhteber niyo

baxeber: *sf* xeberdar, o ke xebera xwu ci ra esta

bê: *bestoxê* negatîfiye

be'da: 1.*zr* ... ra pey, ... ra dima 2.*zr* nika ra dima, zemanò ke do bêro 3.*zr* hîna dûrî û aver de

be'dî: 1.*zr* ... ra pey, ... ra dima 2.*zr* nika ra dima, zemanò ke hema do bêro 3.*zr* hîna dûrî û aver de

be'dê cû: 1.*zr* ... ra pey, ... ra dima 2.*zr* nika ra dima, zemanò ke hema do bêro 3.*zr* hîna dûrî û aver de

bedel (n): 1.*nm* erj, fiyet, qîymet 2.*sf* çiyò ke herinda ci gêno; muqabil 3.*nm* nameyê kesêk ser o herinda ci de şiyayîşê hecî

Bedir (n): 1.*nm* cayo ke 120 kîlometreyî başûrê rojawanê Medîne de yo û roja 13 edar 624 de mabeynê mislimanan û mişrîkan de şer qewimîyayo ke bi nameyê Herbê Bedrî yeno zanayîş 2.*nm* rîyê aşma çarêşewîye; aşma ke şamî werda

behr (n): *nm* rîyê erdî de kutleyê awa soline ke bi hecmê xwu gole ra pîlêr okyanûsî ra qijêr; derya, deniz

behrê nedretî (n): *sf* hetê manewî ra behrê rindî û tezetî

behrê qudretî (n): *sf* hetê manewî ra behrê hêz û quwetî

Behrê Sawa (n): *nm* bajarê Sawa 125 kîlometreyî başûrê rojawanê Tehranî de yo, eno behr yan zî gole 58 kîlometreyî rojhelatê enê bajarî de biya, zemanê xwu de semedê mecûsiyan cayêko zaf pîroz biyo, înan îbadetê xwu uca eda kerdo la şewa ke hezretî Muhamed ameyo dinya enê deryayî awa xwu anta û biyo ziwa

behro 'uman (n): *sf* behro pîl

behs (n): 1.*nm* babeta ke minaqeşe bena, babeta ke ser o suhbet beno 2.*nm* yew mesela bi teferuat qiseykerdiş

belê: *ed* vateyê qebûlkerdiş û tesdîqkerdişî, cumleya pozîtîfe de tesdîqkerdişê mana

belkî: 1.*zr* beno ke, muhtemelen 2.*bs* bibo bibo, yan ..., îhtîmalen

benam: *sf* biname, bi nameyê ...

ber (n): 1.*nm* venganeyo ke dês de yan cayêk de semedê dekewtiş û vejyayîşî abiyo; cayê dekewtiş û vejyayîşî 2.*nm* aleto ke cayê vejyayîş û dekewtişî gêno û akeno

berdiş (n): *karê* berdişî

bereket (n): 1.*nm* nîmet û semereyê ke Homayî dayê; zêdîyayîş û ferewanî 2.*bereket* şîlf, varitî 3.*zr* baş bi ke, axir ke, tesadufen...

berî: *sf* muaf, azade, xelisîyaye, pank

bermiş: *karê* bermişî

berx (n): *nm* leyirê mêşine; verək

berz: *sf* eksê nizmîye, hetê derece ra cor

berzex (n): 1.*nm* girawa barî û derge, girawa ke şeklê ziwanî de bi erdê rîyê dinya wa beste ya 2.*nm* viyero tengek yê mabeynê di cayan 3.*nm* erdo tengek ke di behran cêra

aqitneno 4.*nm* mabeynê di aleman, qebre; cayo mabeynê dinya û axretî 5.*nm* cayo ke ruhê merdeyan heta roja qîyametî uca maneno

bes: 1.*sf* qaso ke hewce keno; kafî 2.manaya “vinde” de *înterjeksîyon*

beşaret (n): *nm* xebera weşe, mijdîyane, mizgîne

beşer (n): *nm* însan, xaliben cîsnê însanî: êyê ke goşt û aste ra ameyê wucûd

betal: 1.*sf* o ke kar nêkeno 1.*sf* çiyê ke bikarardîş û îstîmal ra kewto

betûl: *sf* ezebe, bakîra, keynaya ke hema nêzewicîyaya

bext (n): *nm* talih, qismet, qeder, şans

beyan (n): *nm* dayîş zanayîş; îfade

beynate (n): *nm* mabeyn, are; miyanê çiyân

bêemrî kerdiş: *kr* rîayetê emrî nêkerdiş, emir ra vejîyayîş teber

bêguman: 1.*zr* bêşubhe, bêşik; qetî 2.*zr* elbet

bêrî (n): 1.*nm* hîsê waştîşê dîyayîş yan zî resayîşê çiyêk; hesrete 2.*sf* bêxeber, bêaga, masum

bi: 1.cumleya nameyî de *karê* biyayîşî yê nêrkî 2.*bestoxê* halê piya biyayîşî 3.*edatê* halê îstîqametî

birra (n): 1.*nm* lajê ke eynî dadî û babî ra yê 2.*înt* vateyê vengdayîşî 3.*nm* kesê ke hetê bawerî ra xwu pê ra beste vînenê

birinc (n): *nm* cîsnê xeleyî ra yew tewir nebato ke bi awa zêdîye reseno

birra: *zr* raşt, heqîqeten, raşt

biyayîş (n): *nameyê karê* biyayîşî

bî: 1.cumleya nameyî de *karê* biyayîşî yê makî û zafhûmarîye

bîl-herem: *sf* wayirê hurmetî, bi hurmet, muhterem

bîl-Mustefa: bi Mistefayî, Mistefayî dir

bîl-yeqîn: *sf* îqnabiyaye, biyeqîn

bîn: *ed* dîger; yanî eno nê

bîsmîllah: *înt* bi nameyê Homahî

bît-tîfaq: bi itîfaq, tîfaqî reyde

bo: cumleya nameyî de *karê* biyayîşî yê nêrkî

boye (m): 1.*nm* zerreyê ke çiyân ra vila benê û reyeyanê taybetan yê zarê zereyê zincî de sey hîs anê meydan 2.*nm* esans 3.*nm* emare, îşaret

buxûr (n): *nm* merasimê dînî de darik yan madeyo ke yeno veşnayîş û boya weşe dano

C

ca (n): 1.*nm* mekano ke çiyêk yan kesêk tede bi ca biyo û maneno 2.*nm* zemîno ke pay niyeno ser yan zî tede yeno geyrayiş 3.*nm* mintîqeyo ke tede yeno mendiş û ciwîyayiş 4.*nm* meqam, mewqî 5.*nm* cografya, erd

ca de: *zr* tavilî, derhal, eynî vîstike de, desinde

caardiş (n): 1.*kr* tetbîq kerdiş, îcabê ci dayiş, viraştiş 2.*kr* ardiş wezîyetê verî ser

can (n): *nm* çiyê ke însanan û heywanan dano ciwîyayiş û mergî dir wicûd ra vejyeno; ciwîyayiş, heyat

casûs: *sf* o ke hesabê dewletêk, dezgeyêk yan kesêk ser o amancêk gore bi nimitkî malumat dano arê yan zî fealîyet keno

cebbar: 1.*sf* wayirê qudretî, pîl, hêzdar; *sifet*anê Homayî ra yew 2.*sf* o ke zor keno, çî biwazo eşkeno bi zor bigêro

Cebraîl (n): *nm* çar melekanê Homayî (Cebraîl, Mîkaîl, Îsrafil, Ezraîl) ra yew, wezîfedarê wehyî yo, yanî meleko ke Homayî ra pêxemberan rê xeberî ardê

cedîd: *sf* newe

cehennem (n): 1.*nm* bawerîya dînî gore cayo ke gunekarî badê mergî tede ceza ancenê; dojex 2.*mc* cayo zêde ra zehmetin

Celaluddîn (n): *nm* Ebul Fezl Celaluddîn Abdurrehman binî Ebîbekr bîn Muhammed el Xudeyrî es-Siyûtî eş-Şafîî, 1445 de Qahîre de ameyo dinya, 1505 de şiyê rehmet, warê îlmê tefsîr û Quranî de gelêk kitabê ey estê

celîs (n): *nm* heval, embaz; o ke piya yo

cemal (n): *nm* rindî û weşikîya rîyî

cemî?: *zm* pêro, heme, bitûn; çekuya ke zafî îfade kena

cennet (n): 1.*nm* bawerîya dînî gore, cayo ke tede her tewir rindekî û weşikî esta, kesê bêguneyî yan kesê ke Homayî guneyê înan efû kerdo yan zî emelê înan baş o, badê mergî şinê uca û bi keyfweşî tede ciwîyenê 2.*mc* cayo zaf rindekî û weş

Cennetê Firdewsî (n): *nm* heşt cenetan ra yew o, baxçeyo ke her tewirî darî tede estê û dorê ci dêskerde yo û teyr û tûrî ra zî pawite yo

Cenneto Berzex: *nm* bawerîya dînî gore cayo ke ruhê merdeyan heta roja qîyametî uca de maneno

cewab/cuwab: *nm* çiyê ke vera persêk, waştîşêk, vatişêk, hereketêk, nuştîşêk de yeno dayiş; bersiv

cewher (n): 1.*nm* xwubiyayîşê kesêk, estbiyayîşê manewî yê kesêk, kankilê ci; meharet 2.*nm* kerraya qîymetine yê xemlî û xêzî; gewher 3.*mc* eslê çiyêk; usare

cêrabiayîş (n): *karê* yewbînî ra aqityayîşî; abiryayîş, yewbînî ra dûrkewtiş

ci: 1. *zemîrê* kesê hîrêyinî ke nêrkî-makî piya îfade keno 2. *zemîrê* îşaretî ke nêrkî-makî piya îfade keno; ey, aye

cibal (n): *nm* erebkî de zafhûmarê çekuya koyî ya; koyî

Cibrîl (n): *nm* bi îbrankî nameyê Cebraîlî; çar meleanê Homayî (Cebraîl, Mîkaîl, Îsrafil, Ezraîl) ra yew, meleko ke wezîfedarê wehyî yo, yanî meleko ke Homayî ra pêxemberan rê xeberî ardê

cihûd/cuhûd: *nm* keso ke mensûbê dînê hezretî Mûsayî yo; mûsewî, semîtîk

cinn û îns: *nm* cinî û însanî

cinn: 1. *nm* bawerîya dînî gore, mexlûqo ke sey însanan wayirê meharetê îrade û mana yo û wezîfedarê emranê Homayî yo la hetê însanan ra bi hîsan nîno famkerdiş 2. *nm* mexlûqo ke sanikan de bi çimî nîno dîyayiş û xwu tewir bi tewir nîşan dano, hem eşkeno hewle hem xirabî bikero 3. *mc* keso ke eşkeno xwu leze bikero vindî û nişka ra bieyso

ciwan: 1. *sf* keso ke emrê ci aver nêşiyoy, eksê extîyarî; genc, xort 2. *sf* nebat yan heywanê ke hema tam nêresayê kewnê xwu 3. *sf* keso ke xasîyetanê xwu yê ciwanîye muhafeze keno 4. *mc* çiyoy ke viyarteyê ci tay o, hema tam nêkemilîyayo

cîhan (n): 1. *nm* dinya 2. *nm* alem 3. *nm* kaînat

cîhatî: *sf* keso ke kar ra hes keno; xeyretin, feal, aktîv

cîhet (n): *nm* het, teref, kîşte

cînî (m): 1. *nm* merdima makî ya pîle ke êdî keyna nîya 2. *sf* kesa ke hetê dayikîti yan zî îdarekerdişê keyeyî de wayirê meharetî ya

cuz' (m): 1. *nm* her yew parçeyê bitûnê çiyêk 2. *nm* hîris beşanê Quranî ra her yewe

cûd [wicûd] (n): 1. *nm* gewdeyê însan yan heywanî, beden 2. *nm* estbiyayiş

cûş û tereb: *nm* coşî û şadî; heyecan û keyfweşî

cûş: *nm* girêyayiş, ser de şiyayiş; coş biyayiş

Ç

çar yarî: çar xelîfeyî; hezretî Ebûbekir, hezretî Umer, hezretî Usman, hezretî Elî

çar (n): 1. *nameyê* hûmara çarî, (bi reqem 4) 2. *sf* hîrê ra yew zêde

çare (n): 1. *nm* semedê resayişê netîceyêk û wedartişê astengan rayiro ke nîşan diyeno, formulê helkerdişê meseleyan 2. *nm* rayirê tedawî û weşkerdişî; dewa, derman

çares (n): 1. *nameyê* hûmara des û çarî, (bi reqem 14) 2. *sf* hîrê ra yew zêde

çarin: *sf* rêze de o ke badê hîrê yo, rêza çarî

çend: 1. *sf* semedê perskerdişê çendînîya çiyêk sifetê persî 2. *sifetê* nedîyarîye

çende: semedê perskerdişê çendînîya çiyêk *sifetê* persî

çep: *sf* wicûd de heto ke qelb tede yo, eksê hetê raştî

çere (n): *nm* nebatê vaşan ke bi xwu ruwîyeno û heywanî bi çerayiş wenê

çewres (n): 1.nameyê hûmara çar hebî desan (bi reqem 40) 2.*sf* hîris û new ra yew zêde

çi: 1.*zemîrê* nedîyarîye 2.yew *bestox* 3.*zm* persa famnêkerdişî 4.*înterjeksîyon*ê şaşbiyayiş û heyretî

çilke (m): *nm* mîqdarêko zaf tay awa ke wina gilover û pêrabeste hewa ra ginena war ro

çim (n): *nm* ezayê vînayişî

çinê: *nm* çiyê ke mewcûd nîyo, eksê estî

çinîbiyayiş (n): *karê* çinê biyayişî; miyan ra wedarîyayiş, bin ra vindî biyayiş

çiq: 1.*edatê* persê çendîniye 2.*zemîrê* qiyasê peym, mîqdar û dereceyî

çira: *zemîrê* persê famkerdiş, sedem û sebebî

çiray: *zr* caran, tu reyêk, qet'en, esla

çî: *zm* kamcîn çî, ewk

çîke: *zemîrê* nedîyarîye; yew çî

çol (n): 1.*nm* erazîyo hîra û bejî ke herrîya ci qûmin a; yaban 2.*nm* erdo hîrayo qûmin û germ ke varîşê ci kêmi yo û tede nebat nêruwîyeno

çunkî: *bs* enê ra, enê sedemî ra; coka, cora

D

da: *partîkulê* ardimkar yê karê kerdişî

daîm: *sf* tim, bêpeynî

daîma: *zr* berdewam, tim û tim, misêwa

dar û çere: *nm* nebatê cîsnê daran û vaşî

dar (n): *nm* parçeyê wuşk yê darî

dare (m): *nm* her yewa nebato ke gewdeyê ci kolî û keresteyî rê beno, meywe gêno û bi serran, emrêko derg ciwîyeno

dasî (m): *nm* laya barî yê vaşê ke êdî biyo wuşk

dayiş (n): *karê* dayişî

de: 1.*edatê* tedeyîye 2.*partîkulê* karê kerdişî 3.yew *înterjeksîyon*

defter (n): 1.*nm* pelê kaxidî ke semedê nuştîşî wina pêser o ameyê qabkerdiş 2.*nm* dokumanto ke malumatê darayî û nifûsî tede ameyê qeydkerdiş

delîl (n): 1.*nm* îşaret yan emareyê ke merdimî resnenê raştî û heqîqetî; şahid 2.*nm* rêber, qlawuz

dem (n): 1.*nm* muhleto ke qewimîyayiş yan biyayişêk tede viyareno; wext, zeman, dewr, çax 2.*nem* vaşo hedre yê viraştîşê çay

der: *veredatê* tedeyîye

derd (n): 1.*nm* xemgînî; îleto ke xemgînî û dej dano merdimî 2.*nm* nêweşî 3.*nm* mesele, endîşe

derg: *sf* hetê peymî ra mabeynê di sereyan de mesafeyo zêde; eksê kilmî

dergah (n): 1.*nm* ber; berê cayê bimbarekî 2.*nm* hizûr, qat, nezd

des (n): 1.*nameyê* hûmara desî, (bi reqem 10) 2.*sf* new ra yew zêde

dest (n): 1.*nm* ganîyan de ezayê zend ra hetanî serê engîştan ke pê çî yeno girewtîş û kar yeno kerdiş 2.*zr* tam ameyîşê wextêkê mueyenî, sey destê sibayî, destê şanî 3.*nm* kay de dorêk

destpêkerdiş (n): *karê* destpêkerdişî; îptîda

deve: *nm* cisnê heywananê guwaninan ke nîşor kenê ra milderg û lingdergê ke serê paştîya înan de di hebî xûzî estê û hîna zaf welatê ereban de, çolistanan de semedê wegirewtîşê barî benê weye

dî: 1.*nameyê* hûmara diyî, (bi reqem 2) 2.*sf* yew ra yew zêde 3.*veredatê* tedeyîye

dilber (m): *nm* keyna yan cînîya rindeka cazîbeyine ke zerrîya merdiman fîna xwu

dilkebab: *sf* zerrîsote, o ke zerrîya ci seke mecazen kebab bibo hende veşaya

dima: 1.*zr* badê pey, peynî de, zemanêko hîna aver, eksê verî 2.*nm* çî yan demo ke badê pey yeno

dir: *bestoxê* piyayî û tedeyî

dirheme (m): 1.*nm* peymêkê giranîye; çar seyî ra yewê oqayêk, yanî 3.207 gramî 2.*nm* zemanêk pereyo sîmîn

dîn (n): *nm* nîzamê bawerî ke qeydeyê ci ameyê sîstematîzekerdiş

dîyayîş/dîtîş: *karê* dîyayîşî; vînayîş

dor (n): *nm* nîzdîyê çiyêk, ver, etraf, muhît

dû (n): *nm* gazo rengîn ke veşayîşê çiyêk ra vejîyeno

du'a (m): 1.*nm* Homayî rê lavey kerdiş, ardim waştîş 2.*nm* merasîmê dînî yan zî îbadet de vateyê dînî ke semedê Homayî ra waştîşê ardimî yenê wendiş

Dumrete (m): *nameyê* lajê Helîmaya Se'dîyan ke birayê şitî yê hezretî Muhamedî yo

dunya (m): 1.*nm* sîstemê rojî de planetê hîrêyin ke ma ser de ciwîyenê 2.*nm* koma merdiman ke hetê bawerî û hedefî ra biyê yew 3.*nm* alemê hîsan, tefekur û xeyalan 4.*nm* rîyê erdan 5.*mc* teber, hawirdor

durr (n): *nm* mûrayê gloverê qijekê qîymetinê sipî sey sedefî ke zereyê tewirêk heywananê behran de virazîyenê û warê xemlî de yenê bikarardiş; încî

dusayîş (n): *karê* dusayîşî; zeliqîyayîş

duşenbe (n): *nameyê* roja diyine ya hewteyî; dişeme

duyyes/duwwês (n): *nameyê* hûmara des û didiyî (bi reqem 12) 2.*sf* yewendes ra yew zêde

dûr: *sf* cayo ke şiyayîşê ci zaf dewam keno, zaf wet de yo; tersê nîzdî

E

e: 1.herfa şeşine yê alfabe 2.cumleya nameyî de antişê *karê* nîmçetî yê makî 3.*ed* kilmek vatişê erê/belê

e'eza: 1.*nm* her yew parçeyê wicûdî 2.*nm* her yew mensûbê teşekulêk; endam

'Ebdullah (n): *nameyê* babîyê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî

'Ebdulmenaf (n): *nm* kalikê hîrêyin yê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî; çekuya "menaf"î erebkî de yena manaya cayê tewr berz yê koyî

'Ebdulmuttelib (n): *nm* kalikê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî; çekuya "mutelîb" yena manaya keso ke teleb keno, keso ke wazeno

ebed (n): *nm* demo amaye ke peynîya xwu çin a; bêpeynîî

ebî (n): *nm* erebkî de bab, babî, pî

Ebîtalib (n): *nameyê* apê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhamedî

'ecayîb: *sf* bi erebkî zafhûmarê çekuya "ecêb"î, yanî çiyê teberê edetan de, çiyê xerîbê anormalî

'ecêb/'ecîb (n): *nm* heyret; guman, şibhe, şik

'ecelnayîş (n): *kr* heta ke bibo sey mîr yan çamurî alawitiş

eda kerdiş: *kr* deynê xwu dayîş; emir û wecîbeyanê dînî caardiş

eda (m): 1.*nm* şeklê îfadeyî; terz 2.*nm* reftarî, hereket 3.*nm* naz, cîlwe

edeb (n): *nm* erf û edetanê komelkî gore têtgêrayîş, exlaqo weş, nezaket, terbiye

'Ednan (n): *nm* kalikê vîstin yê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî

efdel: *sf* fezîletin; dereceyê berzî de

'efû (m): *nm* sûc, xeta yan zî qisûrêk ra viyartiş; betalkerdiş û esteritişê ceza, xeta û qisûrî

eger: *bs* çekuya yena sereyê cumle û manaya şertî tekîd kena

ehil (n/m): 1.*nm* keso ke karêk de wayirê zanayîşî yo; keso ke wayirê qabilîyetêk o, karê xwu baş zano; westa 2.keso ke wayirê xasîyetêk o

Ehmed (n): 1.*nm* o ke layiqê pesindayîşî yo, ameyo pesindayîş 2.o ke ameyo ecibnayîş 3.o ke Homayî rê şikir keno 3.*nameyê* pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhamedî

ekber: *sf* tewr pîl, hîna pîl

'ekis (n): 1.*nm* olan, reaksiyon 2.*nm* tersê çiyêk 3.*nm* înad

'ela: *zr* ser o

'eleyhî: ey ser o

'eleyke: to ser o

'eleykumselam (n): *înt* selam şima ser o bo zî

'Elî (n): 1.*nm* datzayanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra lajê Ebû Talibî ke xelifeyê çarin o, eynî wext de zamayê Ey, yanî mêrdeyê keynaya pêxamberî hezretî Fatma 2.*sf* berz

emced (n): *nm* (mecîd ra) wayirê heysîyetî, şerefdar, onur

emîn: *sf* pêbawer, bêşibhe, ewle, emnîyetin

emşo (n): *nm* roja ke tede yê, awanbiyayîşê rojî ra hetanî akewtişê rojî; eksê ewroyî

'emr (n): *nm* cû, temen, ciwayîş

enbîya (n): *nm* zafhûmarê çekuya nebî; pêxamberî

ende: *zr* eno derece de, eno qiyas de

enê: semedê nizdî *zemîrê* îşaretî yê zafhûmarkî

engemîn (n): 1.*nm* werdo nermek û şîrin ke hingî polenê vila nebatan ra virazenê 2.*nm* şîrînîya ke hêjîranê dersayan ra yena teber

enka: *zr* eno wext, zemanî ke ma tede yê

eno: semedê nizdî *zemîrê* îşaretî yê nêrkî

enwer (n): *nm* hîna zaf bi nûr, zaf beriqnaye, zaf rindek

enwerîn: *sf* nûrin

eqd (n): *nm* peyman, pêameyiş

eql/'eql (n): *nm* hêzê fikirîyayîş, famkerdiş û îfadekerdiş; aqil, fikir

'erd (n): *nm* rîyê dinya, zemîn

'ereb (n): 1.*nm* keso ke miletê erebî ra yo 2.*sf* merdimo esmero siya; siyatale 3.*nm* negatîfê fotografî

'erebî (m): 1.*nm* ziwanê famîlyaya ziwananê samî ra ke miletê erebî pê qisey keno 2.*sf* çiyî ke aîdê ereban o

'erş (n): *nm* textê Homayî; tebeqeyê asmînî ke textê Homayî tede yo; cayo ke Homa uca ra kaînatî idare keno

'erşo mecîd: *nm* erşo tewr berz, erşo wayirê şan û şereffî

'erş û felek: *nm* erşê Homayî û çiyê ke dorê ci de geyrenê; rîyê asîmanî; alem, kaînat, dinya

'erş û qelem: *nm* erşê Homayî û çiyî ke bi qelema îlahî ameyo nuştiş; muqederat

eser (n): 1.*nm* berhemo ke netîceyê tesewurî de ameyo pêardiş, awanî 2.*nm* weşan, kitab; pêardeyê estetîkî 3.*nm* rêçe, îşaret 4.*nm* mefhûmanê muceredan de îşaret, delîl

'esker: *nm* keso ke artêşe de wezîfedar o; leşker, çekdar

esil: 1.*nm* o bi xwu, eksê kopya yan yatmeyê ci 2.*nm* kok, nîjad, çime 2.*sf* bingeyîn, esas; kakil

esla: *zr* caran, çirey, qetîyen, tu wext

espar: *nm* keso ke weniştî heywanêkê barî yan çiyêk, keso ke biyo espar

estiş (n): *nm* rewşa estbiyayîşî, mewcûdîyet

eşkayış (n): *nameyê karê* eşkayışî; hêzê kerdişî

eştiş: *karê* eştişî; çiyêk eştişê cayêk

eşya: *zm* çiyî, çî-mî; çiqas çiyê ke estê

ewca (n): *nm* uca, o ca

ewwel: *zr* verî

ewwela: *zr* tewr verî, sere de

'ewwul: *zr* verî, destpêk

'ewwulî: *zr* tewr verî, sere de

ey: 1.*înt* semedo ke bala kesî biancîyo vernîya nameyî de yeno vatiş 2.*înt* seba tekîdkerdişê mana vernîya nameyê kesan yan çiyân de yeno vatiş 3.halê ante de *zemîrê* kesî o diyino nêrkî 4.halê ante de *zemîrî* îşaretî o nêrkî

'eyal (n): *nm* ferdê keyeyî ke merdim miqatekerdişê înan ra mesûl o

'eyan: *sf* akerde, eysaye, diyar, bellî

'eyna (n): *nm* camo ke peyê ci de sir esto û eksê roşnî yan çiyân açarneno, nîşan dano

eyro (n): 1.*nm* roja ke ma tede yê 2.*mc* zemanî ke ma hê tede

'eywane: 1.*nm* odaya vernîyê ci akerde ke uca ro şinê odayanê keyeyî 2.*nm* cayo sergirewte û hîra ke tede şênayî, numayiş yan zî kombiyayişî benê; salon

ez: *zemîrê* halê sade yê kesê yewinî

ezel (n): *nm* zemanî ke destpêkê ci diyar nîyo, zemanî bêvernî

'ezîm: *sf* pîl, berz, bala

'ezîz: 1.*sf* pîroz, muqedes, muhterem, erjaye 2.*sf* heskerdiş de o tewr berz; o ke zaf yeno heskerdiş

'ezman (n): *nm* asîman, rîyê asmînî ke dinya ra aseno

ezyet (n): *nm* zehmetî, rincanî, giranî; zilim

Ê

ê: 1.halê anteyî de *zemîrê* kesî o hîrêyino nêrkî 2. halê sade de *zemîrê* kesî o hîrêyino zafhûmarkî 3.cumleya nameyî de antişê *karê* nîmçetî yê zafhûmarî

F

fanî: 1.*sf* çiyî ke rojêk do bimro, rojêk do peynîya ci bêro, o ke mende nîyo 2.*nm* benîadem, însan

fari'x: 1.*sf* feraxet kerde, fek ci ra veradaye, rehet 2.*sf* rehet, asûde 3.*sf* veng, vikî veng

Farûq (n): 1.*nm* o ke heq û batilî cêra abirreno, ferqkerdişê heq û neheqî de mahir

fedil (n): *nm* fezîlet, hewle, berzî, pîlî

Fehr (n): 1.*nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew 2.*nm* pesin, pîlî

fek (n): 1.*nm* ezayê candaran ke rî de mabeynê her di alişkan, çene û lewan de esto û seba vetişê vengî, girewtişê nefesî, werdiş û cawitişê werdî yeno bikarardiş 2.*nm* heto akerde yê firaq yan çiyê ke zereyê înan veng o 3.*nm* kişte, kenar, qerax; sey fekê çemî, fekê dereyî, fekê rayirî û sn 4.*nm* hetê zemanî ra nizdîyê wextêkê mueyenî; sey fekê roşanî, fekê rojeyî 5.*nm* heto tûj yê aletanê birnayişî yê sey kardî, darey, tuwerzîn û sn 6.*nm* uslûb, hawayê îfadeyî 7.*nm* ziwanêk de ziwanê aîdê cayêk ke hetê veng, şekil, sentaks û mana ra ferqê mexsûsê xwu estê 8.*nm* pêroyîya xasîyetê taybetî yê aîdê muzîkê mintîqeyêk

felek: 1.*nm* asîman, rîyê ezmanî, sema 2.*nm* dinya, alem 3.*nm* bext, talih, şans

felqe (n): *nm* lete; parçeyê çiyêkê bitûnî

feqîr: 1.*sf* o ke dewlemend nîyo, bi zor debara xwu keno 2.*sf* keso xûyê ci mulahîm, xûyweş, serenerm; o ke quretî û kîbir tede çin o 3.*sf* belengaz, reben, bêçare, bêkes 4.*nm* parsek

fer (n): 1.*nm* her yewê çute 2.*sf* o ke refê xwu ra abirîyayo; tenya, tek

ferd (n): 1.*nm* o ke çut nîyo; bêheval, tenya, tek 2.*nm* kesayet, şexis

ferman (n): *nm* emir; emro nuşteki yê padîşayî, berat

ferq (n): *nm* têvernayiş de heto ciya yê çiyân, taybetiyê ke çiyânê seypê ciya kenê; nuans

ferz (n): 1.*nm* mislimantî de îbadeto ke mecbûrî yo, eke uzir çinê bo, nêkerdişê ci gunê hesab beno 2.*wef* feyo ke mecbûren gereka bêro kerdiş, deynê vileyî, çiyê ke muheqeq gereka bibo

fesîh: *sf* hetê vatiş, mana û pêkewtişî ra goreyê qeydeyanê ziwanî ra, zelal û akerde, famkerde

feta: *sf* ciwan, xort, xurt, bihêz

fexr (n): *nm* pesin, îftîxar, şerefdar, qîymetin, şan, şeref

fexrê ‘alemî: *sifet*ê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî

Fexrê Razî (n): Ebû Abdîlah Fexrudîn Muhamed b. Umer b. Huseyn er-Razî et-Taberistanî 1149 de Rey de ameyo dinya, 1210 de şiyê rehmet, warê eqaîdî de 200 ra zêde eserî nuştê

fexrî: 1.*sf* pesindar 2.*sf* rizamend

feyz (n): *nm* manaya ser de şiyayiş û herikîyayişê awe de hezê manewî, hizûrê zerrî; zêdîyayiş, bereket, averşiyayiş, resayiş

fikir (n): *nm* derheqê yew babete de koma şîroveyan; mutalea

fî’l (n): *nm* kar, îş; reftarî, hereket

fihîs-selam: erebkî de manaya “aye de selam”

fîke: erebkî de manaya “to de”

firdews (n): *nm* baxçeyê cenetî; cenet, baxçe, bostan

fixan (n): *nm* bi dej qîrayiş; bi veng bermayiş, nalayiş

fuc’eten: *zr* nişka ra, reyêk de

furs (n): *nm* farisî

futûr (n): *nm* tembelî, sistî, bêzarî

G

geli (n): 1.*nm* dereyo xorîn û derg yê mabeynê di koyan 2.*înt* yew vateyê xîtabî

genî: 1.*sf* gend û gemarin, qirêjin, pîs 2.*mc* o ke karo xirab keno; gendel

ger: *bs* çekuya ke yena sereyê cumle û manaya şertî tekîd kena

gerek: 1.*sf* îcab, hewce 2.çekuya şertî ke karî tamam kena

geyrayiş (n): 1.*karê* geyrayişî; fetilîyayiş, çerixîyayiş 2.*nm* rayşiyayiş, meşiyayiş

girewtiş/girotiş: *karê* girewtişî

gişta eşhede: *nm* gişta destê raştî ke mabeynê gişta pile û gişta raşte de ya, gişta ke merdim pê îşaret keno

gişta raşte: *nm* gişta kişta raşte yê gişta eşhede de, gişta tewr derge

gişte (m): 1.*nm* dest û lingan de her yewê ezayanê dergekê bi movikan ke sereyê înan de nenûg esto 2.*nm* mekanîzmaya tifing yan demançeyî de parçeyo ke bi engişte ancîyeno guleyî teqeno

go: *partîkulê* demê ameyoxî

goş (n): *nm* ezayê şinawitişî ke her di hetanê sereyî de yê

goşdar: *nm* 1.o ke veng şinaweno yan zî goşdarî keno 2.*nm* o ke beşdarê cemat, panel yan qiseykerdişêk biyo; beşdar

goşdarî (m): *karê* şinawitişî, *karê* temaşekerdişî

gulab (m): *nm* awa gulan

gule (m): *nm* tewirê vila ke pelê ci qat bi qat pêsero yê û boya ci zaf weş a

gunehkar: *sf* keso ke güne kerdo, o ke guneyê ci esto, sûcdar

gunehkarî (m): *nm* rewşa gunehkar biyayişî

H

ha: 1.yew *bs* 2.*edatê* tekîdkerdişî ke verê karî yeno 3.yew *înt* 4.*ed* manaya ez “tiya ya” de cewabê vengdayişî,

haca (n): *nm* cayo ke ha aseno; o ca

hafiz: 1.*sf* o ke çiyêk yan kesêk paweno 2.*nm* o ke Quran bi tamamî ezber kerdo 3.*sf* o ke çiman ra nêvînenno

hal (n): 1.*nm* rewşe, wezyet, dirûm 2.*nm* reftarî, helwêste, tavir

har: 1.*sf* heşerî 2.*sf* êrîşkar 3.*nm* o ke bi nêweşîya harîye kewto; qidûz

hasilî: *sf* eger bi kilmîye bêro vatiş, kilmê vatişî, kurtê ci

Haşim (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

hazirîn (n): *nm* kesê ke yew ca de hazir ê, kesê amade yî

hebîb: *sf* heskerde; o ke ameyo heskerdiş, dost

hed/hedd (n): 1.*nm* sînor, xêza sînorî 2.*nm* limit 3.*nm* alişke

hedîs (n): 1.*nm* vate û hereketê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ke hetê mislimanan ra sey qeydeyanê umûmî, yanî sey referans qebûl benê 2.*nm* îlmo ke enê vate û hereketan sey sehaya tehqîqî gêno

hedre: 1.*sf* semedê kerdişê karêk hazirbiyaye, amade 2.*sf* çiyê ke bikarardişî rê amade yo, hazir

Helîmay Se'dîyan: *nm* qebîleya Se'dîyan ra cînîya bi nameyê Helîma ke sey dadîya şitî hezretî Muhemed kerdo weye

helyayiş (n): 1.*karê* heliyayişî; vilişîyayiş 2.*kr* bi tesîrê çiyânê fizîkî, kîmyayî û biyolojîkî rijîyayişê hucreyan û vawiteyan

hem: *bs* çekuya ke semedê pêtkerdişê mana yena şixulnayiş

hema: 1.*zr* çekuya ke karê demê nikayî îşaret kena; nika 2.*zr* çekuya ke kerdişê çiyêk badê çiyêna îşaret kena 3.*zr* heta nika, heta eno wext 4.yew *bs*

heman: 1.*sf* bi eynî hawa, sey ci, bi eynî şekil 2.*zr* bi o rayir, bi o tewir, o terz de

hemd (n): 1.*nm* pesindayiş, medihkerdiş, berzkerdiş, pîlkerdiş; pesin, şukir 2.*nm* bi ena çeku senînîya heme çiyânê ke kaînat de ameyê xuliqnayiş yan do bêrê xuliqnayiş heqîqetê tecelîyê Homayî îşaret beno

heme: *zm* bêke çiyêk ci ra kêmi bo pêro parçe û leteyê çiyêk, kome pêro, tamamîya çiyêk; bitûn

heml (n): 1.*nm* baro ke girewto; kapasîte 2.*nm* tutê pîzeyê dadî de

hendî: *zr* ... ra pey, badê pey, badê nikayî

henî/henkî: 1.*sf* tay, bineyke 2.*zr* demêko zaf kilmek 3.*zr* mîqdarêko tay, tikêk

heq (n): 1.*nm* edalet; çiyê ke hiqûqî gore yo 2.*nm* çiyê ke edalet û hiqûqî kesî rê şinasnayo 3.*nm* selahîyeto manewî ke kede ra yeno meydan 4.*nm* ucreto ke vera karî de yeno dayiş 5.*sf* raştî, heqîqet 6.bare, bara ke kesî rê kewena

heqîqet (n): *nm* raştî; raştîya mesela, gure û îşêk

her dinan/hur dî: her di, her di piya, her di zî

her: 1.*nm* yew tewir heywanê barî yo çarling û goşederg; merkeb 2.*sf* edato ke temamiya çiyar îşaret keno; pêro 3.*mc* o ke aqilê xwu tam nêşixulneno, ehmeq, bûdela

herçî: *bs* çekuya ke manaya “eger, eke” dana, çekuya ke cumle de manaya şertî pêt kena

herfe (m): *nm* îşaretê nuştîşî ke veng nîşan danê; her yew îşareto ke alfabe anê meydan

hergo: *ed* çekuya ke semedê her reye çiyêk ke tekrar benê yena vatiş; her hewe, her defa

herri (m): 1.*nm* rîyê dinya de tebeqeyê ke puyayişê çiyê organîkî yan zî ferikiyayişê kutleyan ra ameyo meydan û tede nebatî ruwîyenê û semedê ciwîyayişê candaran rewşe amade kenê 2.*nm* çar elementanê ciwîyayişî (adir, awe, hewa û herî) ra yew

hes (n): 1.*nm* hîsê weşê ci şiyayişî, hîsê waştîşî; hîsê ke mabeynê merdimî û çiyêk de benê sedemê eleqeyê nîzdî û piyabiyayişî 2.*nm* veng û vaj, xebere

hesan (n): *nm* kerraya siya û serte ke bi rûnkerdiş pê aletê asinîni yê sey kardî, darey, vaşturî, tuwerzîn û sn yenê tûjkerdiş

heskerdiş (n): 1.*karê* heskerdişî, perestiş 2.*kr* kesêk wa ameyiş girêdayiş; eleqeyo sempatîk, keyfê xwu zaf çiyêk rê ardiş

hesre (m): *nm* çilka awe ke çiman ra yena

heş (n): 1.*nm* cayo ke fealiyetê fikirîyayişî tede benê, warê fealiyetê zêhnî ke merdim hem xwu hem çiyarê teberê xwu pê fam keno, qabilîyetê şinasnayişê xwu û çiyarê bînan, cayo aktîf ke zanyarî tede viyarenê; şîûr, zêhn 2.*nm* cîsnê heywananê guwaninan û goştweran ra heywanêko kovî

heşt (n): *nm* hûmara heştine (bi reqem 8)

hêşyarî (m): 1.*nm* derheqê meseleyêk de îqazkerdiş, bi îşaret, vatiş yan zî nuştîş bale antiş çiyêk ser 2.*nm* hêzo ke organîzma aya verdano; dîqet 3.*nm* rewşa eksê rakewtişî

het (n): 1.*nm* her yewê hetanê sey raşt û çepî, ser û binî, vernî û peynî 2.*nm* kişte, îstîqamet, teref 3.*nm* nuqtayêka diyare gore yew kişte

heta: *ed* ta peymêk, ta dereceyêk, ta qiyasêk, ta mîqdarêk, ta wextêk, ta cayêk

hetta heta: *zr* misêwa, tim û daîm, bêpeynî; îlelebed

hetta: 1.*bs* hem zî, bîle 2.*zr* ser de, sewbîna

heval: 1.*nm* her yewê kesane ke heskerdiş û dostanî nîşanê yewbînî danê; embaz 2.*nm* her yewê kesane ke piya karêk kenê yan zî yew ca de piya manenê; hempa, refîq

hêvî (m): *nm* o ke biyayişê ci yeno fikirîyayiş yan zî pawitiş; umîd

hew: 1.*înterjeksîyonê* şaşbiyayişî

hewal (n): *nm* rewşe, wezyet, dirûm

hewar (n): *înt* çekuya ke semedê waştîşê ardimî yena vatiş; îmdat

hewe (m): *nm* reye, defa

hewn (n): 1.*nm* halê rakewtişî de çiyê ke zêhnê merdimî de qewimîyenê 2.*nm* rakewtiş; eksê hêşyarî 3.*nm* çiyê sanalî ke zêhn de tesewur benê 4.*nm* çiyê ke merdim paweno bibo; hêvî, umîd

hewt (n): *nameyê* hûmara hewtine (bi reqem 7)

hewtay (n): *nameyê* hûmara hewtayine, yanî hewt hebî desî (bi reqem 70)

Hewwa (m): *nm* dînanê Îbrahîmî gore cînîya tewr verîne ke Homayî parsûyê Ademî ra xeliqnaya; bawerî gore, însanî Adem û Hewa ra viraziyayê

hey: 1. *înt* çekuya vengdayiş û balantişî 2. *înt* çekuya ke îfadekerdişê hîsanê sey bêrîkerdiş, sîtem, gazin û ecibnayiş de yena vatiş

heya (m): 1. *nm* hîsê şermayişî, fedî, şerm; heskerdiş yan zî tersê Homayî ver xwu çiyane xiraban yê teberê exlaqî ra dûrî dayiş 2. *nm* torbeyê hakanê nêrînan; hêlikî 3. *zr* ta peymêk, ta dereceyêk, ta qiyasêk, ta mîqdarêk, ta wextêk, ta cayêk

heybet (n): *nm* cuseyo gird ke ters û îhtîram ano vîrê merdimî; ezamet

heyder (n): *sf* keso cesûr, mêrxas û qehreman

heywan: 1. *nm* ganeyê ke hîs kenê la zıwan û şîûr ra mehrûm ê 2. *mc* kesê darqewanê ke aqil û hîsîyat ra kêmî yê

hêz dayiş: *kr* dest bi hereket kerdiş; livîyayiş

hêz (n): 1. *nm* qabilîyetê xebate 2. *nm* her tewir qeweto ke hereketî ano meydan 3. *nm* hetê fîzîk, fikir û exlaqî ra qabilîyetê tesîrkerdiş yan zî vera tesîrêk de xwuverdayişî 4. *nm* hetê siyasî, ekonomokî, leşkerî û sn ra teşekul yan zî hereketê komelkî

hezanic: *sf* keso ke Hezan ra yo

hezar/henzar (n): *nm* hûmara ke badê new seyî û newayî û newî, yanî des hebî seyî (bi reqem 1000)

hezret: 1. *nm* unwano ke vernîya nameyê kesanê ke warê dîni de muqedes qebûl benê de yeno vatiş 2. *mc* wexto ke nameyê kesêk nêro vatiş sey leqem herinda nameyê ci de vajîyeno

hîcab (n): 1. *nm* şerm, fedî, eybkerdiş 2. *nm* perde, çarşewa xwupîştîşî

hîcret (n): 1. *nm* koç, cayêk ra bar kerdiş û şiyayiş cayêna 2. *nm* teqwîmê îslamî de koçkerdişê hezretî Muhemedî Meke ra bi Medîne ke sey destpêkê tarîxî hesibîyeno

hidayet (n): 1. *nm* rayiro ke bawer beno hetê Homayî ra ameyo nîşandayiş, rayirê mislimantî 2. *nm* qebûlkerdişê dîne îslamî, misliman biyayiş

hifz (n): *nm* muhafeze, wedartiş; vîr de girewtiş, ezber

hîkmet (n): 1. *nm* zanyarî 2. *nm* vate yan zî çiyoyê tede şîret esto, merdim ci ra aqil gêno 3. *nm* çiyoyê aqilê merdimî pira nêreseno, sedemo ke nîno zanayiş

hîkmetxerîb: *sf* hîkmeto xerîb ke fam nêbeno

hîmnet (n): 1. *nm* ardim, hetkarî 2. *nm* xebate, kede, xeyret 3. *nm* lutif, hewle, başî, muameleyo baş

hinkî: 1. *zr* tay, tikêk, piçêk, mîqdarêko kemî 2. *sf* hetê çendîni, senîni, hêz, wext û hûmare ra kêmî; eksê zafî

hîra: 1.*sf* çiyô ke verê ci zêde, verin 2.*sf* sehaya ci pîle, makro, eksê tengî 3.*mc* o ke boya ci teng nîya, rehet

hîrê (n): *nm* hûmara hîrêyine (bi reqem 3)

hîrêserre: *sf* o ke emrê ci resayo hîrê serran

hîsab (n): 1.*nm* kirarîya matematîkî; arîtmêtîk 2.*nm* skalaya dayiş û girewtişî, pusulaya hesabnayışî, adîsyon 3.*nm* pêroyê tedbîranê ke semedê serkewtîşê teşebus yan karêk yenê girewtiş 4.*mc* cirm, ceza

hîsse (n): 1.*nm* bare, pare 2.*mc* dersa ke yew mesele ra gêrîyena

hizûr (n): 1.*nm* hîsê rehetbiyayışî, rehetîya sere û qelbî; aramî 2.*nm* meqam, ver, qat

Homa (n): *nm* bawerîya dînî gore hêzo tek û berz ke kâinat û heme çî xeliqnayê, hafiz û îdarekarê kâinatî; Xaliq, Ellah, Reb, Îlah

hubb (n): *nm* hes; heskerdiş

hubur (n): *nm* tewir bi tewir rangan de alûdeyo awin ke pê nuşte nûsîyeno, desenî yenê viraştîş yan zî çapkerdişê mekanîkî de yeno gurenayış; murekeb

Hûd (n): *nm* pêxambero ke semedê qewmê 'Adî şirawîyayo, neslê lajanê Nûhî Samî ra yo.

hukim (n): 1.*nm* negatîf yan pozîtîf derheqê çiyêk de îfadekerdişê fikrî; qerar 2.*nm* serwerî, serdest biyayış, girewtiş binê îrade û fermanê xwu 3.*nm* bi rayirê fikiriyayış, famkerdiş, têvernayış û tehqîqkerdişî erjnayışê kes, rewşe yan zî çiyen, netîce

Huneyn (n): *nm* hetê Girê Erefeyî de Mekke ra davîst kîlometre dûrî de yew gelî yo, mislimanan û Taîf ra qebîleya Hewazîn uca herb kerdo, sûreya Tewbe de behsê enê herbî beno

hurmet (n): 1.*nm* hîsê rêzdarî û qedirgirewtîşê vera pîlan, extîyaran, çiyê muqedesî û qîymetinî 2.hîsê temenna kerdişî, hîsê nezaketî

hurmete (m): *nm* cînî, cînîya muhtereme

huzin (n): *nm* hîsê mutehesisîye, zîzbiyayışê zerrî; xemgînî

I

'**icz** (n): 1.*nm* bêhêzî, bêqewetî, kewte 2.*nm* boytengî, rincanî

'**illet** (n): 1.*nm* nêweşî 2.*nm* dereceyê nêweşî de mûsayışê çiyêk 3.*nm* sebeb

'**isyan** (n): *nm* serwedartîş, asî biyayış

Î

'**ibadet** (n): *nm* Homayî rê wezîfeyê qûlîtî kerdiş, caardişê emir û fermananê dînî; ayîn

îbn (n): *nm* erebkî de “laj”

îbnî Adem (n): *nm* lajê Ademî; insan

Îbrahîm (n): *nm* pêxambero ke zemanê Nemrûtî (mîlat ra di hezî serrî verê cû) de ciwîyayo, bi eslê xwu Herran ra û sabîi yo, babîyê Îshaq û Îsmâîlî yo; Îshaq babîyê cihûdan, Îsmâîl zî kaliko verîn yê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî yo

Îbtîda (m): 1.*nm* destpêk 2.*nm* destpêkerdişê karêk 3.*zr* verî, tewr verî, ewilî

îcra kerdiş: 1.*kr* caardiş, îfa kerdiş 2.*kr* notayanê eserêkê muzîkî bi veng vatiş

îcra (m): 1.*nm* bi wasitaya dayreyê hiqûqî girewtişê deynî 2.*nm* dayreyê hiqûqî ke deynan gêno

Îdrîs (n): *nm* pêxamberê ke Quran de nameyê înan viyareno ra yew

îla: ertebkî de manaya “heta”

‘îlac (n): *nm* seba başkerdişê nêweşîyêk her tewir madeyo ke yeno bikarardiş; darû, derman

îlah: 1.*nm* homa 2.*mc* yew war de keso ke zaf yeno ecibnayış, westayê ê warî

îlham (n): 1.*nm* hîs û fikrê îlahî ke Homa dekeno zerrîya pêxamberan 2.*nm* manaya ke hetê Homayî ra kewena qelbê merdimî 3.*nm* hîs yan zî fikro ke merdim çiyêk ra gêno

‘îlim (n): 1.*nm* zanist 2.*nm* teferuat, taybetî, senînî

Îlyas (n): *nm* pêxamberê ke Quran de nameyê înan viyareno ra yew

îmam (n): 1.*nm* o ke bi cematî nimaj dano kerdiş 2.*nm* keso ke tewr vernî de yo, pêşeng 3.*nm* mislimantî de keso ke mezheb nayo ro 4.*nm* xelîfeyê ke badê hezretî Muhemedî wezîfeyê ci girewto xwu ser 5.*sf* tayê dewletanê mislimanan de serekê dewlete

îman (n): 1.*nm* rukin û erkananê dînî ra bawerkerdiş, bawerîya dînî 2.*nm* Homayî û dînê îslamî ra bawer kerdiş

îne/yene (n): 1.*nm* hewt rojanê hewteyî ra yewe, roja mabeynê panşeme û şemeyî, roja ke tede nimajê xutbeyî beno 2.*nm* nimajê cim’eyî

îns û cin/însan û can: *nm* însanî û cinnî

însan (n): *nm* mexlûqo ke di dest û di lingê ci estê, lingan ser o payanî ra şino, wayirê aqil û qabilîyetê fikirîyayışî, bi ziwan û qiseykerdiş xwu îfade keno 2.*nm* kes, şexs, benîadem; merdim 3.*nm* keso ke hetê xûy û exlaqî ra wayirê xasîyetanê hewlan

întiqal (n): 1.*nm* cayêk ra viyartişê cayêk, viyartiş 2.*nm* famkerdiş, pira resayış 3.*nm* sey mîrasî babî ra viyartişê tutan

‘îqab (n): *nm* cefa, ezîyet, ezab

Îqre (n): *nm* ayeta tewr verîne yê Quranî ke Koyê Hîra de bi wasitaya Cebrailî pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî rê ameye û manaya “biwane” de ya

îrfan (n): 1.*nm* zanayış, mûsayış 2.*nm* zanyarî, zanyariya usûl û urfî

Îsa (n): *nm* pêxamberê dînê xristîyanî hezretî Îsa ke nameyê eyo bîn zî manaya pîrozî de “mesîh” o, roja biyayışê ey roja destpêkê teqwîmê mîladî hesabîyena

îsim (n): 1. *nm* kelîmeya ke sey nameyî diyena çıyan wa ke bêrê şınasnayış 2. *nm* parçeyê zıwanî ya bimana ke gane yan merde heme çıyan, fikir û hîsan, rewş û halan nîşan dana 3. *nm* însan, kes

îslam (n): 1. *nm* dîno ke hezretî Muhemedî rê ameyo û Quran de qeydeyê ci nîşan diyenê; mislimantî 2. *nm* keso ke dînê hezretî Muhemedî qebûl kerdo, misliman

Îsmâil (n): *nm* lajo pîl yê hezretî Îbrahîmî û Hacere ke babîyê ci waştö ey bikero qurban la Homayî herinda ey de yew kavir pê dayo serebirnayış

‘îzz (n): *nm* berzî, pîlî; îzzet

K

kaf (n): *nm* herfa vîst û diyine yê alfabeya erebî, herfa ك

kafî: 1. *sf* mîqdarê ke qîm keno, bes 2. *înt* êdî hewce nêkeno, lazim nîyo, bes

kafir: 1. *sf* o ke Homayî ra bawer nêkeno, bêdîn, bêwerî 2. *nm* exlebê xwu semedê xirîstîyanan yeno vatiş

kalik (n): 1. *nm* babîyê babî yan babîyê dadîya merdimî; bapîr 2. *nm* babî ra wetêr heme babî 3. *nm* keso extîyar

kam: 1. *zm* kamcîn kes 2. *zm* o ke nêzanîyeno, o ke diyar nîyo

kariwan (n): 1. *nm* qetarê heywananê barî yê sey estor, deve, her ke welatêk ra barî kirîştêne berdêne yewna welat 2. *nm* wesaitê ke têdima rayir şinê, konvoy

Ke’b (n): *nm* nameyê kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yewî

kef (n): 1. *nm* koma peqikanê hewayî ke kewenê serê çiyê ke girêyenê yan zî çelqênîyenê; kepûr 2. *nm* gama ke sabûn yan deterjan awe de helîyeno peqikê sipî ke vejyenê 3. *nm* kepûro ke fekê heywanan yan zî însanan ra yeno teber 4. *nm* sala destî, hetê zereyê destî

kelam (n): 1. *nm* vate 2. *nm* îlmê prensîbanê estbiyayış û wehdanîyetê Homayî, pêxamber û axret zî tede dînê îslamî xwu rê keno babete 3. *nm* vatiş, awayê vatişî

kel-umem: erebkî de manaya “sey umetanê bînan”

kemî: 1. *sf* çiyö ke gereka bibîyêne la çinê yo, çiyö ke ihtîyac pê esto 2. *nm* bitûno ke qismêkê xwu çinê yo

kemterîn: *sf* kemêr, zeîf, aciz

Kenan (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

kenze (m): *nm* defîna, çiyö qîymetin ke binê erdî de nimate mendo; xezîna

ker (n): *nm* lete, parçe

keramet (n): 1. *nm* çiyö ke welî xeyb ra xebere danê 2. *nm* qabilîyeto fewqilede

Kerbela (m): *nm* hetê başurê Bexda de yew bajarê Îraqî, serra 680 de artêşa xelîfeyê Emewîyan Yezîdî êrîşê tornê pêxamberî lajê hezretî Elî Huseynî kerd û qetlîam kerd, coka wexto ke nameyê Kerbela viyareno, bajar ra vêşêr eno hedîse qest beno

kerdiş (n): *karê* kerdişî, fiil

kerîm: 1.*sf* destakerde, cuwamêrd, îkramkerdox 2.*sf* pîl, esaletin

Kerrarê Sef: leqebê xelîfeyê çarin Hezretî Elî yo, erebkî de manaya “o ke êrîşê sefê dişmenî keno”

kes: 1.*zm* merdim, însan 2.*nm* o ke wayirê heqî yo, ferd

keser (n): *nm* keder, derd; çiyoyê xemgînî dano merdimî

kewn û hal (n): hal û biyayiş, rewşe

kewn (n): *nm* rewşe; halo tewr baş yê çiyêk

kewser (n): *nm* hênî yan zî çimeyo mibarek yê cenetî ke awa ci şitî ra sipîyêr, qeymaxî ra nermêr, hengemînî ra şîrînêr û vewre ra serdinêr a, wina bawer beno, eke merdim reyêk bişimo êdî nêbeno teyšan

kewtiş (n): *karê* kewtişî

key: *zr* çiyê wext, çiyê mehal, kam game

keye/kîye (n): 1.*nm* awanî yan zî bano ke kes yan aileyêk tede ciwîyena 2.*nm* aîle, famîlya

keyf (n): 1.*nm* afiyet, sihet 2.*nm* memnûniyet, weşîye 3.*nm* şayî, şênayî 4.*nm* waştîş, teleb, hewes

keyneke (m): 1.*nm* tuta makî 2.*nm* xamaya ke nêbîya cînî; bakîra

Kilab (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

kird: *nm* keso ke bi eslê xwu kird o

kişte (m): 1.*nameyê* muştêrek yê hetê raştî û hetê çepî yê çiyayî; kaleke, ver

kiştîş (n): *karê* kiştîşî, karê mirênayîşî

kitab (n): *nm* gorozax kaxidê ke bi destan nusîyayê û metbea de çap biyê, rîpelê ci numre kerdê û qab yan cîld kerdê

kîbir (n): 1.*nm* xwu her kesî ra pîl dîyayîş, pîlî; mexrûriyet

kîfayet (n): 1.*nm* mîqdar yan qaso ke qîm keno biyayîş 2.qabilîyetê kerdişê karêk de biyayîş

kîsra (n): *nm* şah, qral; ereban semedê şahê persan eno name vatêne

ko/koh (n): *nm* rîyê dinya de nîsbet bi derûdorê xwu cayo kerreyino zaf berz

kor: 1.*sf* o ke nêvînen 2.*sf* o ke tewr tay yew çimê ci nêvînen 3.*sf* çiyoyê ke peyê ci girewte yo 4.*mc* o ke hetê famkerdiş û hîskerdişî ra kêmi yo; bêdîqet

ku/kû: *bs* edatê ke hetê mana ra di îfade yan cumleyan pêra besteno

kufir (n): 1.*nm* esasanê dînî înkâr kerdiş 2.nengî

kullî: *sf* bi temamî, pêro, bitûnê ci

kursî (m): 1.*nm* texto ke ser o yeno ronîştîş; sendelî 2.*nm* cayo berz ke ser o xîtabê qelebalixî beno 3.*nm* fakulteyan de qismê cigêrayîş û musnayîşî, beş

L

la: *bs* vateyo ke di îfadeyan pêra besteno; labelê, feqet, lakîn

labelê: *bs* vateyo ke di îfadeyan pêra besteno; la, feqet, lakîn

lac (n): *nm* tuto nêrîn

la-cerem: erebkî de manaya “bêguman, tabî” de

Lat (n): *nm* îslamî ra ver nameyê yew pûtê ereban ke kabe de bi

la-yezal: erebkî de manaya “elan, nika zî berdewam, bêvindertiş” de

layiq: *sf* eyê ke heq kerdo, munasib

lazim: *sf* hewce, çiyê ke hewce keno, çiyê ke îhtiyacî pê esta

letîf: *sf* keso ke wayirê weşikîya nermî û nazikî yo

lewh (n): *nm* çiyê pehn û rast ke ser o çiyê sey nuştayî yenê nuştîş

lexer: *sf* kêmqewet, zeîf, lawaz

lîbas (n): *nm* her tewir çiyê ke semedê xwuradayîşî amade biyo; kince

linge (m): 1.*nm* wicûd de qismo çok ra cêr ke pê payî nîyeno erdî ser 2.*nm* her yew qismo ke pê çiyêk payanî ra vindeno 3.*nm* mesafeyê eşîşê yew game 4.*nm* wexto tewr kilmek; vîstike, hînike, game

loma: *ed* enê sedemî ra, riyê enê çî ra, coka

loqme (n): 1.*nm* parçeyê werdî ke reyêk de şino fek û cawîyeno 2.*nm* yew tewir şîranî ke rûn de sûrkerdişê loqmeyanê mîrî ra virazîyena 3.*nm* werdo ke semedê xeyrî amade beno yeno îkramkerdiş

Luey (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

lutif (n): *nm* hewlîya qîymetin û muhîme ke hetê yewî ra yena; başîfî

M

M'erûfê Kerxî (n): Ebul Mehfûz Me'rûf bîn Fîrûzân el-Kerxî nîzdîyê Şarezorî de Kerxê Cudan de ameyo dinya, 816 de Bexdad de şiyê rehmet, warê tesewufî de alimêko zaf pîl biyo

ma: hem halê sade hem halê oblîkî de *zemîrê* zafhûmarî yê kesê yewinî

mahir: *sf* keso wayirê meharetî, keso ke karê xwu baş zano, westa

malik (n): *nm* wayir, wayirê milkî

mardiş/maritiş (n): *karê* hûmaritişî, yew bi yew hûmaritiş

masîwa (m): *nm* tesewuf de Homayî ra teber heme çî

may (m): 1.*nm* dadî, cînîya ke tutê ci estê, heywana ke leyirê ci estê 2.*sf* eksê cîsnê nêrî; cîsnê ke nêrî ra dol gênê zîyenê 3.*nm* di hetê ke kewenê têzere ra heto qul

me'anî (m): *nm* erebkî de zafhûmarê çekuya “mana”

Me'd (n): *nm* kalikanê pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

me'na (m): 1.*nm* fikro ke yew çeku, vate û sîmge ra, yan zî yew biyayiş yan hereket ra fam beno, çiyê ke enê çiyê ra yeno vîrê merdimî; meal 2.*nm* çiyê ke yew pêşnîyaz, şîrove yan eser wazeno vajo 3.*nm* întîbaya ke çeku tavilî dana

me'rîfet (n): 1.*nm* huner, qabilîyet, westatî û eşkayîşo ke her kes nêşkeno nîşan bido 2.*nm* çiyê ke bi westatî û huner beno 3.*mc* hereketo ke weş nîyo minasib nîyo

mebhes (n): 1.*nm* beş, qîsim, fesil; vatişo derheqê meseleyêk de 2.*nm* cayê cigêrayîş û wekenitîşî 3.*nm* cayo ke çiyêk tede yeno geyrayîş 4.*nm* behsî, babetî, mewzûyî

mecal (n): *nm* hêz, derman, qidûm, qewet

meclis (n): 1.*nm* koma kesan ke samedê qîseykerdiş, minaqeşekerdiş û qerardayîşê meseleyêk ameyê têhet; kombiyayîş 2.*nm* mekano ke tede kombiyayîşê komelkî benê

medh (n): *nm* wesfanê başan û hewlîya kesî vatiş; pesin

Medîne (m): *nm* Erebiistan de, mintîqeyê Hîcazî de, Mekke ra qasê 400 kîlometre mesafe de bajaro ke qebra pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemedî tede ya

mehal (n): *nm* wext, muhlet

mehbûb: *sf* o ke ameyo heskerdiş; heskerde

mehrûm: *sf* o ke çiyê ra bêpar mendo; o ke nîmetanê madî yan manewî ra dûrî mendo

mehzûn: *sf* huznin, muteheşis, xemgîn, kederin, melûl

mekan (n): 1.*nm* ca; cayo ke merdim tede yo; mesken 2.*nm* cayo ke tede çî qewimîyayo

Mekke (m): *nm* Erebiistan de, mintîqeyê Hîcazî de, rojhelatê Behrê Sûrî de, bajaro ke kabe, yanî qiblegayê mislimanan tede yo, bajaro ke pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemed tede ameyo dînya û Quran de sey “maka şaristanan” behs beno

melek: 1.*nm* mexlûqo manewî ke vanê nûr ra ameyo xeliqnayîş û mabeynê Homayî û însanî de mabeynkarî keno; ferîşte 2.*mc* keso biterbîye, mulahîm û efendî

melîh: *sf* wayirê melahetî, weşik, şîrin, sempatîk

mendiş (n): *nameyê karê* mendişî

menzîlet (n): *nm* dereceyê berzîye; paye, mertebe

meram (n): *nm* amanc, waştîş; derd

merdim: 1.*nm* însan, benîadem 2.*nm* kes, şexs

merheba (m): *înt* yew vatişê selamdayîşî ke manaya “*ma miyan de cayê to esto*” û “*hetê mi ra zî qebûl*” de yo

merhemet (n): *nm* gama ke yew keweno tengane yan zî halêko xirab, xemgînî, dej û zerrîveşayîşo ke samedê ci yeno hîskerdiş

Meryema (m): *nm* dadîya pêxamberê dînê xirîstîyanî hezretî Îsayî

Mescîdul-Eqsa (m): *nm* camîya ke Qudis de ya, pêxamberê dînê îslamî hezretî Muhemed alemê manewî de uca ra şiyoy mîrac, coka destpêkê îslamîyetî de sey qible ameya qebûlkerdiş, manaya xwu zî “camîya dûrî” ya

meş (n): *nm* rayşiyayiş, rayir şiyayiş

meşhûr: *sf* o ke hetê her kesî ra yeno zanayiş, zaf şinasnaye; namdar

meşke (n): 1. *nm* exlebê xwu posteyê bize yan mêşine ke mast dekenê ci û nirînenê, bi eno qeyde rûn û do cêra aqitnenê 2. *mc* pîzeyê însanî yan heywanî ke zêde ra masaya

mewlûd (n): 1. *nm* esero ke tede bi hawayêko menzûm behsê biyayiş û ciwîyayişê hezretî Muhemedî beno 2. *nm* merasîmê dînî ke tede mewlûd yeno wendiş û werd yeno dayiş

mexlûq (n): *nm* ganeyo ke ameyo xeliqnayiş

meydan (n): 1. *nm* seha, raşte 2. *nm* cayê keyf û şayî, cayê musabeqayan 3. *nm* derûdor, dorûver 4. *nm* firsend, îmkan, wext

meyman: *nm* o ke seba mendîşê demêkê muweqetê ameyo keye yan cayêk; misafir

mi/min: *zemîrê* halê ante/oblîk yê kesê yewinî

mî’rac (n): *nm* îslamîyet de alemê xeybî de şiyayişê hezretî Muhemedî bi asîman, yanî şiyayişê qatê Homayî, erebkî de yeno manaya vejîyayişê cayê berzî

mil (n): 1. *nm* wicûd de ezayo qismê kiftî ra hetanî serê engîştan 2. *nm* qismê mabeynê sereyî û kiftan 3. qismê serî yê firaqanê sey şûşe, surahî, meri ûsn.

minnet (n): 1. *nm* vera hewlîyek de xwu deyndar hîskerdiş; deynê zerrweşîye 2. *nm* vera hewlîye de sipasî, teşekur

mîr (n): 1. *nm* netîceyê bi awe yan zî çiyêko awin alawutiş û ecilnayişê ardan çiyoy ke yeno meydan 2. *nm* semedê kaxidî dereceyê kalîte û tewirî

miskîn: 1. *sf* cangiran û gartal; tembel 2. *sf* keso ke vera çiyane neweşan de bêhisîyat û bêveng maneno

miyan (n): 1. *nm* mesafe û venganeyê mabeynê di çiyane; are 2. *nm* zeman

mubarek (n): 1. *sf* pîroz, muqedes 2. *sf* bereketin, berhemdar

mubîn: *sf* akerde, aşîkar, beyankerde, o ke nimite nîyo, o ke raştî beyan keno

mubtela: 1. *sf* o ke mûsayo çiyêk 2. *sf* keso ke dereceyê nêweşî de çiyêk wa ameyo girêdayiş

mucella: *sf* o ke ameyo beriqnayiş, beriqnaye; cîlakerde

mûcib: *sf* o ke îcab keno; lazim; o ke beno sedemê vejîyayişê meydanî yê çiyêk

mudam: 1. *zr* tim; tim û tim, her tim, daîma 2. *sf* o ke dewam keno

Muder (n): *nm* nameyê kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yewî

Mudrîke (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

muferreh: *sf* o ke resayo hîrayî, o ke tengane ra, xemgînî ra xelisîyayo

Muhemmed (n): *nm* pêxamberê dînê îslamî, serra 571 de Mekke de ameyo dinya 632 de Medîne de şî rehmet, manaya nameyê muhemedî zî; o ke wayirê tewir bi tewir xûyanê başan û ameyo pesindayiş, ameyo hemdkerdiş

muheqqeq: *sf* çiyê ke raştîya ci bi hawayêko qetî zanîyena, çiyê raşt

muheyzer: *sf* o ke heyret mendo

muhreq: *sf* veşaye, sote, sojîyaye,

mujdîyanî (m): *nm* xebera weşe, xebera xeyrî, xebera ke keyfweşî dana; mizgîne

munqelib: *sf* qelibnaye, tadaye, bedilîyaye, vurîyaye; o ke kewto yewna hal

muqabil: 1. *sf* o ke vera çiyêk de beno 2. o ke vera çiyêk de yo

Murre (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

mursel (n): 1. *nm* o ke ameyo şirawitiş, şirawiyaye; o ke îrsal biyo 2. *nm* pêxamber

mursil: *sf* şirawitox, o ke şiraweno

murte'îb: *sf* têmîyankewte, punasek, tersinik, pey de gam eşte

Mustefa (n): *nameyê* diyin yê hezretî Muhemedî, yeno manaya weçînite/weçînayeyî

muşerref: *sf* o ke ameyo şerefdarkerdiş, bişerref; verê her kesî de qîymetin

muxeyzer: *sf* serbest, weçînayiş de serbest

muzeyyen: *sf* bi zîynet; zîynetin; xemilnaye

muzhîr: *sf* o ke îzhar keno, nîşan dano

mûme (m): *nm* fitîlo ke sey meşlûle cenito şema, asîte stearik yan zî parafîn ro û cemidnayo, dima bi tavistiş semedê roşnerdişî yeno bikarardiş

Mûsa (m): *nm* pêxambero hîrêyin ke semedê benî-îsraîlîyan ameyo şirawitiş, pêxamberê dînê cihûdan, seba ke Koyê Sîna de Homayî dir tekelum kerdo, yew nameyê ey zî "Kelîmullah" o, Homayî ci rê kitabê dînê cihûdan *Tewrat* şirawit

N

na: semedê nizdî *zemîrê* îşaretî yê makî

nadir: *sf* o ke kêmi peyda beno

name/nam (n): *nm* kelîmeya ke sey nameyî diyena çiyên wa ke bêrê şinasnayiş

namedar: *sf* keso ke nameyê ci meşhûr biyo, keso wayirê şuhretî

nan (n): *nm* mîro ke sey nane tewqe ser o, tenûre yan zî firine de ameyo pewtiş

naqîs: *sf* o ke tam nîyo, tamam nêbîyo, nêqedîyayo; nuqsan, kêmi

nar (n): *nm* bi erebî "adir"

naskerdiş (n): 1. *karê* naskerdişî; şinasnayiş 2. *kr* çiyê ke verê cû zanayê, wexto ke ancî raştê ci ameyî ardiş xwu vîr

natiq: 1.*sf* o ke nutiq dano, o ke beyan keno, qiseykerdox 2.*sf* o ke fikirîyeno 3.*nm* o ke dano zanayiş

nayiş ser: 1.*kr* ser de ronayiş, ser o zêdnayiş 2.*kr* ser o xerc kerdiş, bedel de dayiş

nayiş ver: *kr* ver de ronayiş

nazenîn: 1.*sf* keso beşinbarî, narîn 2.*nm* cîlweyin, nazik

nazik: *sf* o ke hurmetkar û kîbar û narîn têwgêreno

nazil: *sf* o ke yeno/ameyo war, o ke nişto cayêk

nazir: 1.*sf* ewnîyayox 2.*sf* çiyê ke verê ci hetêk wa yo, cayêk vînenê, ewnîyeno cayêk ra

nê: 1.*zr* çekuya ke manaya negatîfiye dana, eksê erê û belê; nexêr 2.semedê nîzdî *zemîrê* îşaretî yê zafhûmarkî 3.semedê nîzdî *zemîrê* îşaretî yê nêrkî yê halê oblîkî

nêameyiş qelem: *kr* bi nuştîş îfade nêbiyayiş, nêameyiş vatiş, nuştîşê ci zaf zehmet biyayiş

necaset (n): *nm* çiyê necis, pîsîtî, qirêj; çiyê ke zarar dano nimajî yan zî pê nimaj nêbeno

neçar: 1.*sf* bêçare; o ke çareyê ci, rayirê helkerdişê ci çin o 2.*sf* feqîr, reben, bêpergal

Nedr (n): *nm* kalikanê pêxemberê dîne îslamî hezretî Muhemedî ra yew

nef' (n): *nm* îstîfadeyo ke çiyêk ra reseno kesêk yan cayêk; fayde, menfîet

nefes (n): 1.*nm* hewayo ke ganeyî ancenê pişika xwu û ancî pişike ra danê teber, îşaretê ciwîyayişî 2.*nm* hewa antiş xwu zere û dayiş teber 3.*nm* boya xwu dayiş; îstîrehet

nefis (n): *nm* zaf weş, zaf rindek

nefs (n): 1.*nm* tamamîya îhtîyacanê merdimî yê sey werdiş û şimitişî 2.*nm* merdim bi xwu, kesayet, şexsîyet

neks (n): 1.*nm* vatişê xwu ra ageyrayiş 2.*nm* sernixûn kerdiş, sereyî ser vistiş war, ters qelebnayiş

nengû (n): 1.*nm* însanan û tayê heywanan de tebeqeyo wuşk ke hetê teberî de serê engîştanê destan û lingan de yeno 2.*nm* alet yan zî çiyê de kertik 3.*nm* nuştîş de îşaret

neqênayiş (n): *karê* neqênayişî; weçînayiş, vijnayiş; miyanê çiyêk ra weçînayişê çiyêk

nesle (m): 1.*nm* rêzila bab û kalan û tornan de helqa 2.*nm* tamamîya kesê ke eynî emir de yê, yan zî, eynî wext de ciwîyayê; jenerasyon 3.*nm* cisin, dol

new (n): *nm* hûmara newine (bi reqem 9)

newa (m): *nm* veng, aheng, nexme

nêweşî (m): 1.*nm* organîzma de bi hawayê negatîf vurîyayişê halî dir rewşa xeripîyayişê sihetî; dej, êş, merez 2.*nm* xeripîyayişê rewşa rûhî; dereceyêko zêde de xeripîyayişê rewşa psîkolojîkî 3.*nm* nebatan de xeripîyayişê halê normalî

nezer dayiş: *kr* ewnîyayiş; awir dayiş

nezer (n): 1.*nm* awir; çim çarnayiş, ewnîyayiş 2.*nm* çimînî; bi awir zarar dayiş

nezîr: *sf* o ke xwu weqfê rayirê heqîye û Heqî kerdo

nî'met (n): 1.*nm* hewle, başî, lutf, îhsan 2.*nm* semedê ciwîyayişî çiyô ke hewce yo 3.*nm* çiyê werdiş û şimitişî; nan 4.*nm* îmkanê debare

nîhan (n): *sf* nimate, wedarte, mehrem; o ke verê çimî de nîyo, nêasaye

nîmac (n): *nm* panc ferzanê bingeyînan yê îslamîyetî (1.kelîmeyê şehadet, 2.nîmac, 3.roje, 4.zekat û 5.hec) ra yew ke mislimanî yew roje de panc wextî qeydeyanê dînî gore eda kenê

nîme/nîm (n): 1.*nm* di leteyanê seypê yê bitûnêk ra her yew 2.*sf* çiyô ke tam nîyo, kemî, nuqsan

nîsf (n): *nm* nîme; di leteyanê seypê yê bitûnêk ra her yew

nîştîş (n): *karê* niştîşî; badê perrayişî xwu cayêk de ronayiş

nîyaz (n): 1.*nm* lavey; dua 2.*nm* waştîş, arezû 3.*nm* ihtîyac, lazimatî 4.*nm* tewsîye, pêşkêşî

Nîzar (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

nîzd/nîzdî: *sf* hetê zeman, mesafe û cayî ra dûrî de nêbiyayiş, mabeyn tay biyayiş 2.*sf* peywendî û têkilîya xurte

no: semedê nîzdî *zemîrê* îşaretî yê nêrkî

nubuwwet (n): *nm* nebîtî, pêxambertî

Nûh (n): *nm* pêxamberê tofanî ke sey babîyê diyin yê însanîyetî hesab beno, *Tewrat* de viyareno ke 950 serrî emir kerdo

nuqta (m): 1.*nm* şanika qijkeke 2.*nm* îşareto qijkeko gilover ke alfebe de diyeno ser yan binê tayê herfan yan zî peynîya cumle de niyeno ro û temambiyayişê cumle nîşan dano 3.*nm* beşo muhîm yê derheqê meseleyêk de 4.*nm* cayo diyarkerde

nûr (n): *nm* roşnê îlahî

nûrul-enam: *sf* roşnê mexlûqatan

Nûşîrewan (n): *nm* şahê vîstine yê Sasanîyan ke bi adilîya xwu namdar o, nameyê ey Xusrev o, lajê şahê newêsine yê Sasanîyan Qubadî yo, serra 531 de şiyô textî ser û serra 579 de şiyô rehmet

nûştîş (n): *karê* nuştîşî; fikir û vatişî bi herfan îfade kerdiş, bi nuştîş vatiş

nutq (n): *nm* qiseykerdişo heraretin ke semedê qelebalixêk yan zî komêkê goşdaran yeno kerdiş; xîtabet

nuzûl (n): *nm* ameyiş war, ameyiş

o: 1.*nm* herfa heştêsine yê alfabeya kurdî 2.halê sade de *zemîrê* kesî o diyino nêrkî 3.halê sade de *zemînî* îşaretî o nêrkî 4.*kr* cumleya nameyî de karo nîmcet o nêrkîyo yewhûmar

P

pa: yew *zemîr*

padîşah (n): *nm* hukimdar, siltan, wayirê cîhanî

panc (n): *nm* hûmara pancine (bi reqem 5)

pancin: *sf* rêze de o ke badê çarî yo, sifetê rêze yê hûmara pancî

paşte (n): 1.*nm* beden de hetê peyî de qismê mil ra hetanî boçike 2.*nm* hacetanê birnayişî û çiyânê bînan de hetê peyê fekî 3.*nm* ko, gir û tepeyan de hetê serî ke beno derg

pawutiş (n): 1.*karê* pawitişî, muhafezekerdiş 2.*nm* seba muhafezekerdişê çiyêk heme tedbîrê ke gêriyenê

pê: yew *zemîr*

pê'xember (n): *nm* keso ke hetê Homayî ra xisûsen ameyo wezîfedarkerdiş ke emrê Homayî biresno însanan û bi eno qeyde însanan biyaro dînî ser

per (n): 1.*nm* het, teref 2.*nm* her yew kaxido ke pê defter yan kitab anê meydan û di rîyê ci estê 3.*nm* nebatan de qismo kesk o klorofilin ke nebatî pê tenefus kenê, karbonî sefênenê û areq danê; pel

pêra: yew *preverbo* di heceyî

perçe (n): 1.*nm* qismo ke bitûn ra aqityayo û êdî ciya hesibiyeno 2.*nm* her yew beşê çend çiyânê ke bêrê têhet yew bitûn anê meydan 3.*nm* heb, dane, lete 4.*nm* pasaj; yew qismê nuştayêk yan zî eserêkê nûşteki 5.*nm* obje

perde (n): 1.*nm* seba ke vernîya eysayiş yan zî roşnî bigêrîyo çiyê ke sey sitare yeno antiş; çiyê ke beno maniê diyayişî 2.*nm* zemîno mat ke eysayişê çiyêk yeno ser; ekran 3.*nm* tiyatro de qismanê bingeyînan ra her yew 4.*nm* barîyero ke di çiyân cêra abirreno 5.*nm* katarakt 6.*nm* vengvetiş de ton

perî (m): 1.*nm* mexlûqo xeyalî ke wayirê hêzê fewqiledeyî yo 2.*mc* cînîya zaf rindek, cazîbeyin û meharetine

persayiş (n): *kr* yew perse persayiş û cewab waştîş; sual kerdiş

perse (m): *nm* vatiş yan nuştîşo ke semedê mûsayişê çiyêk persîyeno cewabê ci yeno waştîş; sual

perway (n): *nm* çiyêk rê îman û îbadet kerdiş; perestiş

pes (n): *nm* umûmen nameyê bizan û mêşinan

pêser (n): *nm* bi hawayê ke yew yewî ser o kombiyayiş

pey (n): *nm* heto ke tersê hetê vernî de yo, hetê peynî, hetê paştî

peyda: *sf* meydan de, diyar, akerde

pêrisayiş (n): *kr* resayiş yewbînî

pêro: *zm* heme parçeyê çiyêk, heme; bitûn

pî (n): *nm* bab, babî, bawk

pîl: 1.*sf* hetê ebatî ra o ke muadilanê xwu ra zêdeyêr o; makro 2.*sf* çiyê ke mutewasit ra zêdeyêr o 3.*sf* hetê senînî ra berz; muhîm 4.*sf* merdimo ke emrê ci zêde yo 5.*sf* hetê meqam, rutbe û derece ra keso hîna berz

pîlî (m): 1.*nm* rewşa pîl biyayîşî, berzî 2.*nm* hereket û ewnîyayîşo maqul û weş

piroginayîş (n): *kr* ginayîş piro, verdiyayîş piro

pirokerdiş (n): *karê* pirokerdişî

piya: *zr* pêro têdir, têreyde, têreyra

pîze (n): 1.*nm* însan û heywanan de, hetê vernî de qîsmê binê parsûyan ra hetanî kenarê qorteyan û miyanê faqan, made ra hetanî vergorim 2.*nm* made 3.*nm* zere 4.*nm* tayê çiyê de qîsmo masaye û veng

pufkerdiş (n): *kr* şîdênayîşê lewan dir bi tezyîq nefesê xwu dayîş çiyêk

pût (n): *nm* heykelê ke şarê verînî xwu rê îlah dîyêne û ci rê îbadet kerdêne

Q

qadir: *sf* manaya wayirê qudretî, o ke eşkeno bi her çî; yew sifetê Homayî

qarşî (n): *nm* vernîyê çiyêk; vera ci; muqabilê ci

qas: *ed* derece yan peymê ci de; qiyasê ci de

qasid: 1.*nm* mabeynkaro ke vatiş yan çiyêk hetêk ra beno yewna hetî rê 2.*nm* resûl

qasir: *sf* o ke bi zor dano kerdiş

qebre (m): *nm* cayo ke merde tede ameyo definkerdiş; gorre, mezel

qebûl (n): *nm* bi waştîş yan mecbûren tesdîqkerdiş, razî biyayîş

qeder: 1.*nm* heme halê ke yenê merdimî sere de û bawer beno ke verê cû bi qerarê Homayî çare de ameyê nuştîş; muqederat 2.*nm* taliho xirab ke merdim nêşkeno vernîya ci bigêro

qedir (n): *nm* erj, qîymet

qehir (n): 1.*nm* çînê kerdiş, perîşan kerdiş, pelixnayîş 2.*nm* xem û kedero xorîn, dejo giran, kesero ke zereyê merdimî helneno

qeleme (m): 1.*nm* aleto ke pê nuşte nusîyeno, xêz û resimî virazîyenê 2.*nm* haceta sereyê ci tûj ke pê çî yeno kendiş yan zî neqirnayîş

qenter (n): *nm* aleto ke bi mekanîzmayêka basîte senceno û giranîya çiyê nîşan dano

qesd (n): 1.*nm* waştîş, amanc û xayeyo ke bi zanayîş yeno kerdiş 2.*nm* waştîşê zerar û ziyar dayîşî, niyeto xirab

qesem (n): *nm* sond, yemîn; sond wendiş

qesnayiş (n): *karê* qesnayişî; pê meqes yan zî hevring qesnayişê çıyanê sey mûyan û peşmî

qet: *ed* cumleyanê negatîfan de çekuya ke manaya karî şidêna; hiç

qet' (n): *kr* birnayiş

qetil (n): *kr* kiştîş

qewmel-hazirîn: qewmo ke hazir o, cemato hazir, kesê amade yî

qey: *ed* çî ra, kamcîn sedem ra, bi kamcîn amanc

qeybê: *ed* seba, semedê,

qic: *sf* o ke hetê ebadî ra muadilanê xwu ra kemêr o; eksê pîlî

qicî (m): *nm* rewşa qic biyayişî

qisûr (n): 1. *nm* kemanî, nîmcetî, nuqsanî 2. *nm* uzir 3. *nm* bi zanayiş yan bi nezanî yew gure tam nêkerdiş

qiyas (n): *nm* peym, peymitiş, bi peym têvernayiş

qîymet (n): *nm* derheqê çiyêk de erj, qedir

qudret (n): 1. *nm* îqtîdar, hêz 2. *nm* meharet 3. *nm* hêzê madî, dewlemendî 4. *nm* hêzê ezeli yê Homayî

qudsî: *sf* çiyê ke gereka merdim vera ci de nêvejîyo, nêxeripno; pîroz, muqedes, bimbarek

qûl: 1. *nm* Homayî gore însan 2. *nm* kole, qerwaş, xulam

qûm (n): 1. *nm* kutleya xilorîg û xîçikanê kerra yê tewr qijekî ke bi hawayêko tebîî ferikîyayişê kerrayan yan zî bi makîne werdikerdiş ra yenê meydan 2. *nm* hebikê qijekî ke velgan de virazîyenê

Quran (n): *nm* kitabê bingeyîn mislimantî û mislimanan ke prensîbê dîne îslamî û emrê Homayî tede ca gênê û Homayî hezretî Muhemedî rê şirawito

Qureyş (n): 1. *nm* qebîleya pêxamberê dîne îslamî hezretî Muhemedî ke kokê xwu reseno hezretî İbrahîmî 2. *nm* sûreya 106. yê Quranî

qureyşî: *sf* kesê ke qebîleya Qureyşî ra yê

Qusey (n): *nm* kalikanê pêxemberê dîne îslamî hezretî Muhemedî ra yew

R

ra: yew *edat*

raşt: 1. *sf* çiyê ke zûrî nîyo, heqîqet 2. *sf* çiyê ke yew sere ra heta sereyo bîn sey îstîqametî çewt nîyo 3. *sf* çiyê ke aqil û mentiqî gore yo 4. *sf* çiyê ke xelet û kêmi nîyo

raştî (m): 1. *nm* rewşa raştî û duristîye, çiyê ke heqîqetî gore yo; edalet 2. *nm* fikro ke heqîqetî gore yo

ray/rey (m): *nm* her yewa çiyê ke tédima benê, her yewa biyayiş yan qewimîyayişî; hewe

rayke (m): *nm* yew reye, yew hewe

raziq: *sf* o ke riziq dano, o ke her tewir werd û şimitiş dano mexlûqatê ganeyî; Homa

rê: yew *edat*

Reb (n): *nm* wayir; o ke xeliqeno û terbîye keno û îdare keno û hukim dano; Homa

Rebbê wera: erebkî de manaya “Homayê her çiyî” de

Rebbena: Rebê ma, Homayê ma

Rebbî: erebkî de manaya “Homayê mi, Rebbê mi” de

Rebbîl-enam/Rebbul-enam: erebkî de manaya “Rebbê heme viraştayan”

Rebbul-'alemîn: Rebê heme aleman

Rebbul-umem: erebkî de manaya “Rebê umetan”

rebî'ul-ewwel (n): *nm* teqwîmê qemerî gore aşma hîrêyine, aşma ke pêxamberê dîne
îslamî hezretî Muhemed tede ameyo dinya

receb (n): 1.*nm* teqwîmê qemerî gore aşma hewtine, aşma verîne yê her hîrê aşmanê
mibarekan 2.heybetin, eysaye

red (n): *nm* çiyêk apey dayiş, nêwaştîş, qebûl nêkerdiş

refî': *sf*

rehet: 1.*sf* rewşa asane ke tede teşqeale, xemgînî û stres çin o 2.*sf* keso ke tedirgîn nîyo,
keso boya xwu hîra

rehmete/rehme (n): 1.*nm* efûkerdiş û ardimê Homayî 2.*nm* zerrîveşnî 3.*mc* varitî

reîs (n): *sf* serek, lîder, pêşewa

reng (n): *nm* roşno ke çiyar ra yeno, hîsîyato ke çimê merdimî de virazeno

resayiş (n): *karê* resayişî

resûl (n): *nm* pêxambero ke ci rê kitab ameyo

rewhan (n): 1.*nm* yew tewir vazdayişê estoran, gama ke bi eno qeyde vazdanê linga verîn
û peyîne yê hetêk piya erzenê û esparê xwu nêleqnenê 2.*nm* herikîyayişî nermek û
weş 3.*sf* estora ke bi eno tewir vazdana

rica/reca (m): *nm* waştîş, bi nezaket waştîş, bi israr waştîş

rif'et (n): *nm* mertebeyo berz, îfîbar, berzî

ro: yew *edat*

roc (n): *nm* cismo sey merkezê sîstemê ke dinya zî tede ya qebûl beno, roşn û tanî dano
planetanê ke dorê ci de geyrenê; merkezê roşnî ke her roje şan de şino awan û serê
sibayî ancî akeweno

ronayiş (n): *karê* ronayişî

roniştîş (n): *karê* roniştîşî

roşin (n): 1.*nm* enerjîyê fîzîkî ke sayeyê ci de çî yenê dîyayîş û rengê înan ferq beno; şewq
2.*nm* beriqnayîşo ke keyfan ra keweno çimê merdimî 3.*nm* vate, fikir yan zî esero ke manen vernîya merdimî keno zelal

ruh/rûh (n): 1.*nm* estbiyayîşo bêmerg ke madde nîyo la bedenê înanî de esto û kankilê cuye teşkîl keno, bi vejîyayîşê ci bedenê merdimî beno merde 2.*nm* candarî, zîndetî

rûreş (n): *sf* risiya; o ke halê şermî û fedîkarîye de yo

S

sadiqel-we'dîl-emîn: *sf* erebkî de manaya “o ke we'dê/sozê xwu rê sadiq o, pêbawer” de

sahibel-dînîl-mubîn: *sf* erebkî de manaya “wayirê dînê eşkerayî” de

sahibkernal: *sf* keso wayirê kemalî, kamil, zanaye

sahibkerem: *sf* keso ke îkram keno, o ke hewle keno, destakerde, cuwamêrd

Sara (m): *nm* cînîya verîne yê Îbrahîm pêxamberî ke dadîya Îshaq pêxamberî ya

se (n): 1.*nm* hûmara ke neway û new ra dima yena, yanî des hebî desî (bi reqem 100) 2.*zm* çî, kamcîn çî

se'adet (n): *nm* rewşa aramî û keyfweşî û şabiyayîşî ke heme waştîşê merdimî yenê ca û merdimî de hesreta çiyêk nêmanena

Se'dîyan: *nm* zemanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî de koyanê Erebanî de yew qebîle biya, qebîlaya Helîma ke şit dayo hezretî Muhemedî

sebeb (n): 1.*nm* çiyê ke beno sedemê biyayîşê çiyêk; biyayîşo ke yewna biyayîşî xwu dir ano; sedem 2.*nm* sedemo bingeyîn 3.*zm* manaya “çira” de perse

sebir (n): 1.*nm* bê ecele û telaş paweyê çiyê ke beno yan zî yeno vindertiş, sakînî 2.*nm* vera zehmetîyan de hêzê tehemul û sikûnetî; sakîntî hêrs nêbiyayîş, tehemul kerdiş, bi sikûnet vindertiş

sebqet (n): *nm* viyartiş, vernî de viyartiş, kewtiş vernî, serdest biyayîş

secde berdiş: *kr* çiyêk rê şiyayîş secde

secde (n): 1.*nm* nimac de serê kefê her di destan, çokan, giştanê her di lingan û tehta çareyî de şiyayîş erd 2.*nm* îtaet kerdiş, bîat kerdiş, teslîm biyayîş, hukimranîya hêzêk qebûl kerdiş

sef bi sef: *zm* qor bi qor têpey de rêzbiyayîş; yew tertîb û nîzamî gore qor bi qor biyayîş

sef (n): 1.*nm* qore, rêze

sefa (m): 1.*nm* aramîya zerrî, halê sakînî, rehetî 2.*nm* keyfweşî, şênayî, şabiyayîş

sehal: *sf* rehet, asan

sehil (n): 1.*nm* cayo germ 2.*nm* cayo hutin û dalde ke tîjî nêgêno

sekan: *sf* vinderte

selam (n): 1.*nm* sey dua manaya waştışê eyb û qisûran û afatan ra bi xeyr û selamefî vejıyayış, saxî û sihet de, aştî û ewleyî de biyayış; exlebê xwu gama ke însanî raştê yewbînî yenê, verî ke qısey bikerê, ewilî bi hawayê “selamuneleykum” selam danê yewbînî, cewabê ci zî bi hawayê “eylekumselam” yeno dayış 2.*nm* sey nîşanê waştışê sihet, selamet, aştî û emnîyetî bi îşaret yan bi vatiş merheba

selamuneleykum (n): *înt* selam şima ser o bo

selat (n): 1.*nm* wexto ke nameyê hezretî Muhamedî zikir beno, duaya ke sey hurmetî yena vatiş 2.*nm* nimaj

sema (m): *nm* rîyê ezmanî, asîman

senâ (m): *nm* pesin, medih, medhîye, goynayış

ser a: *zm* kam het a, hetê kamcayî wa

ser o: 1.*ed* derheqê ... de, ... ra eleqedar 2.*ed* ser de

ser (n): 1.*nm* rîyê çiyêk ke ewnîyeno cor ra, eksê binî; diyar 2.*sf* hetê dereceyî ra o ke hîna cor de yo 3.*nm* çiyê ke ci ra vêşî mendo 4.*nm* kincê ke piradaye yê

sermed: *sf* bêpeynîti, ebedîti, ebedîyet, daîmî

serre (m): 1.*nm* dorê rojî de qorêk geyrayışê dinya ke teqabulê 365 rojî, 5 saetî 49 deqayî keno 2.*nm* teqwîmê mîladî gore wextêko duwês aşman ra yeno meydan û roja yewê aşma kanûnê peyînî ra dest pê keno roja 31ê aşma kanûnê verînî de qedîyeno

serwer: 1.*sf* bêke binê teftîş yan tehekumê hêzêk de bi hawayêko xwuser hikumran biyayış; hakim 2.*sf* keso ke eşkeno hereketê xwu bi waştışê xwu kontrol bikero; balix

sewt (n): *nm* erebî de “veng”, seda

sey: *ed* hawayê ci, benzer

seyd (n): 1.*nm* bi metod û hawayanê ciyayan qefilnayış yan zî kiştışê heywananê yabanîyan 2.*nm* hetê heywanêk ra seba werdişî qefilnayışê yewna heywanî

seyîd (n): 1.*nm* o ke neslê hezretî Muhamedî ra yeno 2.*sf* mislimano temîz û wayirê fezîletî 3.*sf* sermîyanê cemaetêk

seyîn: 1.*sf* semedê çiyêk manaya çi tewirî de, kamcîn rewşe yan halî de; senîn 2.*sf* semedê karêk yan biyayışêk bi kamcîn rayir, kam hawa û şekil de

seyyîdel-kewneynî: *sf* erebkî de manaya “seyîdê her di dinyayan, tewr hewlê dinya û axretî” de

siba (m): 1.*nm* roja badê ewroyî 2.*nm* zemanî ameye, îstîqbal

Siddîq (n): *nm* Ebu Bekirê Sidîq, xelîfeyo verîn û des sehabeyê ke mijdîyana cenetî diyaya înan (eşereyê mubeşere) ra o ewilîn, 573 de ameyo dinya 634 de şiyoye rehmet

sidq (n): 1.*nm* raştî, heqîqet 2.*nm* zerrî ra pabesteyî, samîmîyet

sf (n): 1.*nm* hetê wezîfe, meqam û mewqiyê komelkî û hiqûqî ra xasîyet yan zî cayê kesî 2.*nm* hetê senînî, çendînî, ca, rêze û sn ra diyarkerdişê nameyêk 3.*nm* rî, dilq; eysayışê hetê teberî

sirr (n): 1.*nm* çiyô ke gereka merdim kesî ra nêvajo, xwu de bigêro 2.*nm* çiyô ke aqilê merdimî tam îzeh nêkeno 3.*nm* yew tewir vernîko saydam ke sawenê rîyê çiyân ra ke biberiqîyo yan zî muhafeze bibo; tebeqeyo tenik ke sawîyeno peyê eyna ra

Sirrê Seqtî (n): *nm* Sirrî bîn Mu'xlîs es-Seqatî ebul Hesên Bexdad de ameyo dinya 865 de şiyô rehmet, hem xalê hem seydayê Cuneydê Bexdadî yo, warê tesewuf û teqwa de alimêko pîl biyo

sist: 1.*sf* çiyô ke şidênaye nîyo 2.*sf* zeîf, giran, bêherket, bêîrade 3.*sf* bêeleqe, laqayt

Sîdre (n): 1.*nm* yew cîsnê gilyazêre ke Erebiistan de esta 2.*nm* asîman de yew meqamo ke bi ena dare teşbîh beno 3.*nm* dara tewr peyîne ya cennetî 4.*nm* nuqtaya tewr peyîne ke însan îlim û huner de eşkeno şêro

sîm (n): *nm* madeno beriqnayeyo sipî û erjaye ke hûmara atomanê ci 47, giranîya atoman 107.868, şidetê ci 10.5 ke 961,93 santîgrat de helîyeno û rehet yeno xericnayiş

sînesiya: *sf* merdimo nîyetxirab, keso zerrîya xwu pak nîya; zalim

sole (n): *nm* madeno ke awe de helîyeno û muhafezekerdîş û tehmdayîşê werdî de yeno bikarardîş yanî şorrî dano werdî

sond (n): *nm* seba raştî yan îdîakerdîşê çiyêk sey qesemî Homayî yan zî kesêk yan çiyêkê pîrozî sey şahid nîşan dayiş

ssî (m): *nm* parçeyo qijek yê madeyê sert û wuşkî ke hetê kîmyewî û fîzîkî ra muxtelîfî nîşan dano û rengê xwu maden, sole û oksîtanê xwu ra gêno; kerra, kemere

subhan (n): *nm* pesindayiş û medihkerdîşê Homayî

subhanel-lezî: *sf* erebkî de manaya “o ke ci rê tesbîhî yenê kerdîş; tesbîh ey rê ke ...” de

sultan (n): *nm* wayirê hukmî, padîşah, reîs

sunnet (n): 1.*nm* hereket, reftarî, vate, qeyde û rayirê ke pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî derheqê meseleyan de tetbîq kerdê û nîşan dayê 2.*nm* cirakerdîşê posteyê dorê organê cînsî

surûr (n): *nm* keyfweşî, şadî

Ş

şa kerdîş: *kr* keyfweş kerdîş, keyfê ci ardiş, bextewar kerdîş

şa: *sf* keyweş, keyfin, neşeyin, memnûn

şabiyayiş (n): *kr* keyfweş biyayiş, memnûn û bextewar biyayiş

şafi': *sf* o ke şîfa dano; yew sîfetê Homayî

şah (n): 1.*nm* hukimdarê şaranê îranî 2.*sf* nîsbet bi emsalanê xwu o tewr baş, rindek û sereke 3.*nm* kayê setrencî de kerraya tewr muhîme, eger ena kerra bêmuhafeze bimano kay mat beno

Şam (n): *nm* bajaro ke nika paytextê dewleta Sûrîye yo

Şamî (m): *nm* werdê şanî, cemê werdî ke şan de yeno werdiş

Şanayiş (n): 1.*kr* seba ke mast ra rûn vejîyo têşanayişê meşke; nirînayiş 2.*kr* çiyêk ariznayiş cayêk

şar (n): 1.*nm* yew ca yan zî mintîqe de de koma merdiman; ahali 2.*nm* mileto eynî kok û kultur ra ke welatêk de ciwîyeno; netewe 3.*nm* koma miletanê ciya-ciyayan ke miyanê sînoranê yew dewlete de ciwîyenê; hemwelatî

şax (n): 1.*nm* qol, qisim, gil 2.*nm* her yew şûbeyê sazîyêk

şayiş vernî: 1.*kr* vernîya ... de şiyayiş 2.*kr* rayir nîşandayiş, qilawuzî kerdîş

şe'ban (n): *nm* teqwîmê qemerî gore aşma heştine, aşma miyanîne yê her hîrê aşmanê mibarekan

şeca'et (n): *nm* mêrxasî, egîdî; demê tersî de cesaretê xwu muhafeze kerdîş

şedîd: 1.*sf* şidênaye, sert, şîdetin, bi şîdet 2.musîbet, bela

şefa'et (n): *nm* seba ke xeta, gune û sûcê kesêk bêro efûkerdiş yan zî waştîşê ci bêro qebûlkerdiş mabeynê ê kesî û kesê ke enê çiyar keno de qasidîti

şefî': *sf* o ke şefaet keno, o ke semedê efûkerdişê guneyêk mabeynkarî keno

şehîd: *sf* o ke şerê semedê yew doza îdeale yan bawerîya pîroze de, bi taybetî şerê semedê pawitişê welatê xwu de kişîyayo

şek (n): *nm* şik; guman, şibhe

şekil/şikil (n): 1.*nm* hetê teberî ra senînîya eysayîşê çiyêk; bîçim 2.*nm* resim yan zî şemaya ke pê çiyêk yeno îzehkerdiş 3.*nm* awayê reftarî, helwêste, terz, rayir, metod 4.*nm* hawayê ciya yê biyayîşê çiyêk 5.*nm* hawayê vatişî

şekker (n): 1.*nm* nameyo muşterek yê madeyanê ke awe yan zî nîşastaya ke sap yan zî kokê qamîş, silq, gizêr, gilgil, genim, kartole û hema zaf tewir nebatanê bînan ra vejyena ra virazenê û tede karbon, oksîjen û hîdrojen esto, awe de helîyeno û tehmê xwu şîrin o 2.*nameyê* umûmî yê werdê ke bi madeyê şekerî virazîyeno

şeq (n): *nm* şikîyayîşo ke çiyêk de şeqiyayîş ra yeno meydan; derz, qelş

şeqqê qelem (n): *nm* wexto ke mehkema de qerarê îdamê kesêk diyeno hakim sey edetî qelema xwu şikneno, enê ra vanê “şeqqê qelem” yanî “şikitişê qeleme”; eno şikitişê qeleme yeno a mana, hakim qelema xwu şikneno ke reyna yew qerarê îdamî îmza nêkero

şerbet (n): *nm* şimiteyo şîrin ke têmîyankerdişê awa meyweyan yan zî kokê nebatan ra vejenê û şeker dekenê miyan, yan zî dims û hengemîn dekenê miyanê awe û pê virazenê

şeref (n): 1.*nm* namdarîya başe ke fezîlet, cesaret û meharet ra yena; hurmeto ke merdim nîşanê erjê xwu yê kesane dano; erjê ke merdimî kenê însan; onur 2.*nm* erjo şexsî ke beno sebebê îhtîramî 3.*nm* şuhreto baş ke hetê komelî ra ameyo qebûlkerdiş

şêrîn (n): 1.*sf* tehmê şekerî 2.*sf* çiyô ke tehl nîyo, eksê tehlî 3.*sf* çiyô cazîb, dîyayiş û şinawitişê xwu weş yeno, keyfê merdimî ano, merdimî rehet keno

şerm (n): *nm* hîsê fedîkerdişî, hîcab, teedub

şermende: *sf* şerm de mendiş, fedîkar mendiş, teedub kerdiş

şeş (n): *nameyê* hûmara şeşine (bi reqem 6)

şeşaşme: *sf* o ke emrê xwu biyo şeş aşmî, wextê xwu resayo şeş aşman

şeştî (n): *nm* hûmara badê pancas û newî (bi reqem 60)

şewe (m): *nm* wextê awanbiyayişê rojî ra hetanî akewtişê rojî

Şeytan (n): 1.*nm* bawerîya îslamî gore, seba ke cenet de hezretî Ademî rê secde nêkerdo Homayî o cenet ra qewirnayo, dinya de însanan xapêneno ke bêemrîya Homayî bikerê; Îblîs 2.*nm* keso mizawir ke rehet nêvîndeno

şeyx (n): 1.*nm* ronayoxê terîqete; terîqetêk yan zî şaxê terîqetêk de keso ke resayo mertebeyo tewr berz, pîlê terîqetî 2.*nm* welatê ereban de pîlê qebîle yan zî reisê aîle

Şeyxê Besrî (n): *nm* Hesenê Besrî (642-728) yew alimê îslamî yo, hetê nîjadî ra aryanî yo la Medîne de ameyo dinya

Şeyx Cuneyd (n): Ebul-Qasim Cuneyd bîn Muhamed el-Hazzaz el-Kavarîrî warê zuhd, tesewuf û teqwa de alimêko namdar o, eynî wext de ticaretî dir meşgul biyo, 909 de şiyô rehmet

şik (n): *nm* guman, şibhe

şikar (n): *nm* seyd, heywano ke ameyo seydkerdiş

şima: hem halê sade hem halê oblîkî de *zemîrê* zafhûmarî yê kesê diyinî

şinawutiş (n): 1.*karê* şinawitişî 2.*kr* malumat girewtiş, mûsayiş, xebere girewtiş

şirk (n): *nm* zat û sifetanê Homayî rê şirîkan dîyayiş

Şîs (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

Şit (n): 1.*nm* mayîya sipî ke çijeyê cînîyanê ke tut ardo yan zî guwanê heywananê ke zayêya ra yena 2.*nm* awa sipî ke zereyê tayê nebatan de esta

şitwer: *sf* o ke şit liyeno

şiyayiş (n): 1.*kr* verê xwu dayiş hetêk ser û meşiyayiş 2.*kr* zarar dîyayiş, êdî kêrê çiyêk nêameyîş 3.*kr* cayêk ra yan karêk ra aqityayiş 4.*kr* merdiş

şiyyes (n): *nm* hûmara badê pancêsine (bi reqem 16)

şubhe (n): *nm* şibhe; guman, şik

şukir (n): 1.*nm* vera Homayî de minetkarîya xwu îfade kerdiş 2.*nm* badê keyfweşî yan hewle zerrweşî û memnûnîyetê xwu îfade kerdiş

ta: *ed* hetê ca yan zemanî ra peynîya karêk yan rewşêk nîşan dano; heta

ta'et (n): *nm* îtaetê emranê Homayî kerdiş; îbadet

tacul-enam: *sf* tacê mexlûqan

tam: 1.*sf* bêkêmanî, bê ke ci ra çiyêk bêro vetiş 2.*sf* o ke nîme nîyo, bitûn

tar û mar: *zm* parçe-parçe; mehf û perîşan, wêran biyaye

tarîx (n): 1.*nm* vate yan zî reqemê ke roje, aşme û serra biyayişê çiyêk nîşan danê 2.*nm* şaxê îlmî ke qewimîyayişanê tarîxî analîz keno û têkilîya mabeynê înan nîşan dano 3.*nm* vatişo ke viyarte û averşiyayişê babetêk tehqîq keno 4.*nm* kitabê tarîxî 5.*nm* dersê tarîxî

tase (m): *nm* firaqo qijek ke awe yan zî çiyê awin dekenê; uskura

tavil: *zm* bêke vindero, bêke zeman viyarno, eynî wext de; destadest, cade, derhal

tavilî: 1.*zm* bêke vindero, bêke zeman viyarno, eynî wext de; destadest, cade, derhal 2.*zm* zaf lez

tayne (n): 1.*zm* pêro ra qismêk 2.*zm* çend kesî

te: yew *zemîr*

te'rîf (n): 1.*nm* dayiş şinasnayışê manaya vate yan zî mefhûmêk 2.senînîya çiyêk îzeh kerdiş 2.*nm* nîşandayışê karêk

te'zîm (n): *nm* pîl kerdiş, ezametê ci diyar kerdiş, hurmet nîşandayış

teb' (n): 1.*nm* tebîet, xûy, karakter 2.*nm* karê çapkerdişî, çap

teba (m): *nm* tabî biyayiş, peyrew

tebeddul (n): *nm* bedilîyayiş, vuriyayiş, ageyrayiş çiyêna ser

teber (n): *nm* eksê zereyî, der û dorê teberî; xaric

tebîb: *nm* o ke semedê tedawîkerdiş yan zî kêmkardişê nêweşîyan û seqetîyan wayirê zanayışî yo; hekîm, doktor

têcir: *nm* keso ke bi ticaret emel keno, karê ci erînayiş û rotiş o; tucar, bazirgan

tede: *zr* zereyê ci de, miyan de; muhtewa

tedir: *zr* çekuya pêrabestî ke manaya "... dir, ... reyde, ... reyra" dana

teeddub (n): *nm* şermikin biyayiş, fedî kerdiş, zêde ra bi edeb biyayiş

teemmul (n): *nm* bi teferuat û xorîn fikirîyayiş, her çî dayiş têver

tefsîl (n): *nm* bi teferuat vatiş û îzehkerdiş

temam kerdiş: 1.*kr* kê m û qisûran pîrkerdiş, sey bitûn ardiş meydan 2.*kr* viraştiş û qedênayiş, peynîya ci ardiş

temam: 1.*sf* bêkêmanî, bê ke ci ra çiyêk bêro vetiş 2.*sf* o ke nîme nîyo, bitûn 3.*sf* çiyê ke xelet û zûrî niyo 4.*sf* çiyê ke biyo tamam û qedîyayo 5.*zr* belê, erê, e 6.*înt* manaya nêecibnayışî de yeno vatiş

temambiyayiş: *karê* tamam biyayişî

temîz: 1. *sf* çiyô ke qirêjin nîyo; pak, hîjyenîk 2. *sf* çiyô ke bi îtîna ameyo viraştiş 3. *sf* çiyô ke qet nêameyo yan zî zaf tay ameyo bikarardiş, çiyô ke uzrê xwu çin o 4. *sf* hetê exlaqî ra keso necîb, nezîh 5. *sf* keso bêsbabiqa 6. *sf* şite, bê leke û qirêj

tenê: 1. *sf* o ke het de çiyêna çin o 2. *sf* o ke bêkes mendo; tenya 3. *bs* manaya feqet de

tenî (n): 1. *nm* lekeyo siya ke badê dûyî çiyân wa maneno 2. *nm* pirtleyê siya û zeliqokî ke veşayişê çiyê rûninî ra miyanê dûyî de virazîyenê

tepiya: 1. *zr* pey ser, apey 2. *zr* peynî de

teqdîr (n): *nm* îfadeyê ecibnayışê xebatêk, hereketêk, kesêk yan zî çiyêk

tereb (n): *nm* şadî, keyfweşî, şên biyayış

tertîb (n): 1. *nm* bi hawayêko munasib îcra kerdiş, tenzîm kerdiş, rêz kerdiş 2. *nm* şeklê tenzîmkerdişî, hawayê rêzkerdişî

tesewwur (n): 1. *nm* ardiş verê çimî, xîyal kerdiş, zêhnê xwu de pêardiş 2. *nm* fikir, amanc, nîyet, meqsed, plan

teslîm (n): 1. *nm* çiyêk apey dayiş bi wayirê ci 2. *nm* çiyô ke sey emanet gêriyayo apey dayiş 3. *nm* verdayiş, dewr kerdiş 4. *înt* manaya teslîm bibe yan zî ez teslîm bena de 5. *înt* raştî qebûl kerdiş

têşayış (n): *karê* têşayışî, lertzayış, leqayış

tewir (n): 1. *nm* çeşît, cins 2. *nm* hawa, şekil

Tewrat (n): *nm* kitabê muqedes yê mûsevîyan/cihûdan ke tede fermanê Homayî estê û hezretî Mûsayî rê amebi ke bi nameyê Ehdê Etîq zî yeno zanayış

teyr (n): *nm* heywano baskin ke perreno

teyra tawuse: *nm* yew tewir teyra ke bi rindekîya rengê pûrtê xwu namdar a û bawerîya Êzîdîtî de bimbarek a

teyşan: 1. *sf* o ke ihtîyacê ci bi şimitişê awe esto 2. *sf* o ke zaf çiyêk wazeno, o ke bi hesret wazeno

tezyîn (n): *nm* xemilnayış, bi xeml û xêz kerdiş

ti: halê sade yê *zemîrê* kesê diyinî

tim: *zr* her wext, misêwa, bê mabeyn

tîya: *zm* eno ca, cayo ke ma tede yê

to: 1. halê oblîk yê *zemîrê* kesê diyinî 2. *nm* tebeqeyê krema ke serê şit û mastî de virazîyeno; qeymax, helim

tu: *ed* cumleyanê negatîfan de manaya karî pêteno

U

Uhud (n): 1.*nm* Erebistan de, bakûrê bajarê Medîne de nameyê yew koyî yo, serra 625 de enê koyî de mabeynê mislimanan û mişrîkan de şerêko giran qewimîyayo 2.*nm* erebkî de yena manaya zafhûmarîya ehd, sond, peyman, pêkerdiş û sozdayişî

'uman (n): *nm* behro sereke; oqyanos

'Umer (n): 1.*nm* xelifeyo diyin 2.zindetî, hêzê ciwîyayişî

Ummel-qura (m): *nm* manaya “dayika şengehan” de semedê Mekke yeno vatiş

Ummet (n): 1.*nm* bitûnê kesanê ke yew pêxamberî ra baweer kerdo û ey dima şinê 2.*nm* ê ke mislimantî wa girêdaye yê, mislimanê ke rayirê hezretî Muhamedî ra şinê

'umr (n): *nm* temen, ciwayiş

'urf (n): *nm* edetê sosyalî ke şar sey qanûnî tetbîq yan zî riayet keno; prensîb

'Usman (n): 1.*nm* xelifeyo diyin

Û

û/wû/yû: *bs* keweno miyanê di çekuyan yan di cumleyan û îşaret keno ke mabeynê înan de eleqe esto

'ûd (n): 1.*nm* darê neqdî; yew tewir daro ke wexto veşeno boya weşe dano 2.*nm* yew aletê muzîkî

V

vacîyayiş (n): 1.*kr* ameyiş vatiş, biyayiş babeta vatiş 2.*kr* xwu rê xwu ver de çî vatiş, bi veng xwu dir qisey kerdiş, vajoriyayiş

varayiş (n): 1.*kr* asmîn ra ameyişê war yê şilî (varitî, vewre, torge) 2.*kr* hewa ra zêde ra ameyiş war 3.*kr* zaf zêde ra biyayiş

vatiş (n): *kr* fikir, zanayiş, şinawitiş, waştîş û hîsanê xwu bi qiseykerdiş yanî usûlêk gore bi rêzkerdişê vateyan îfade kerdiş; qalkerdiş

vazdayiş (n): *kr* gamanê xwu hîra û zaf lez têdima aver eştiş û bi lezkanî îstîqametêk ser şiyayiş

veciyayiş (n): 1.*karê* vejîyayişî; cayêkê girewteyî ra vejîyayiş teber, şiyayiş 2.*kr* yew dezgeyê perwerde yan zî meslekî de tehsîl kerdiş û netîceyê îmtîhanî de mezûn biyayiş

vendayış (n): 1.*kr* bi veng xîtabkerdiş; veng dayış 2.*kr* seba ameyişê cayêk kesî wesênayış, dawet kerdiş 3.*kr* bi vengo berz qîrayış, çiyêk waştış

ver (n): 1.*nm* rîyê eslî yê çiyêk 2.*nm* heto ke rîyê eslî yê çiyêk ewnîyeno ci ra 3.*nm* nizdiyê çiyêk, hema kîştâ ci 4.*nm* çekuya ke semedê diyarkerdişê zemanê viyarteyî yena vatiş

verdayış (n): 1.*kr* çiyô ke dest de yo êdî nêgirewtış 2.*kr* çiyô ke dest de yo cayêk de ronayış

verg (n): 1.*nm* cîsnê kutikan ra yew tewir cinawiro kovî û goştwer 2.*mc* keso har, heşerî

verî: 1.*zr* ewilî, ewela, destpêk 2.*zr* çekuya ke semedê diyarkerdişê zemanê viyarteyî yena vatiş

verîn: *sf* sey zemanî çiyô ke nikayî ra ver yan zî çiyêk ra ver; o ke vernî de

veyşan (n): 1.*sf* o ke ihtîyacê ci bi werd esto 2.*sf* o ke zaf çî wazeno, o ke çimê ci mird nêbeno 3.*sf* keso feqîr ke muhtacê nanî yo

vînayış (n): 1.*kr* sayeyê dîyayışê çimî de çiyân cêra vetiş, ferq kerdiş; dîyayış 2.*kr* şiyayış verê kesî û tedir qisey kerdiş

vindertiş (n): 1.*kr* êdî hereket nêkerdiş, nêşiyayış, sekan biyayış 2.*kr* êdî nêşixulîyayış, îş nêkerdiş

vinîbiyayış (n): 1.*kr* cayê ci nêzanîyayış 2.*kr* nêasîyayış 3.*kr* miyan ra wedarîyayış, çinê biyayış

virastış (n): *kr* pêardiş, werêardiş, sazkerdiş, ardiş meydan, xeliqnayış

vîst (n): *nameyê* hûmara badê newêsî (bi reqem 20)

vistiş (n): *kr* cayêk ra fînayış war

W

w: 1.erebkî de *bestoxê* “û” 2.*nm* herfa 28. ya alfabeya ma

wa: 1.*partîkulê* erêkerdişî 2.cumleya nameyî de *karo* nîmcet o makî û yewhûmar

wacib: 1.*sf* çiyô ke gereka bêro kerdiş 2.*sf* mislimantî de çiyô mecbûrî, gereka bêro caardiş

waqi' (n): *nm* o ke biyo, o ke qewimîyayo

war (n): *nm* cayo ke lingî niyenê ser, cayo ke ser o yeno vindertiş; erd

waştış (n): 1.*karê* waştışî; arzû kerdiş 2.*kr* teleb kerdiş

we: 1.tayê fekan de halo sade yê *zemîrê* kesî o nêrkî; o

we'd (n): 1.*nm* seba kerdişê çiyêk soz dayış 2.*nm* sey şert biyayışî dima kerdişê çiyêk rê soz dayış 3.*nm* biyayışê çiyêk rê wextê xwu tamam biyayış

wecih (n): 1.*nm* rî, çehre, sûret 2.*nm* terz, uslûb 3.*nm* sebeb

wedartiş (n): 1.*karê* wedartişî, ver bi cor berz kerdiş; hewanayış 2.*kr* seba ke kes nêvîno cayêk de ronayış; muhafeze kerdiş

wedûd: *sf* o ke zaf hes keno û yeno heskerdiş, o ke layiqê heskerdişî yo

Weheb (n): *nm* qebîleya zuhrîyan ra babîyê hezretî Amînaya dadîya pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî

wehyî (m): 1.*nm* hetê homayî ra emir û fikrî bi pêxamberî dayiş zanayiş, îlamê îlahî 2.*nm* mislimantî de pêxamberî rê hawayê nazilbiyayişê ayet û sûreyanê Quranî

weled: *nm* erebkî de tut, laj

welednayış (n): *kr* tut ardiş dinya, zayış

wendiş (n): *kr* bi şinasnayışê herfan famkerdişê metnêkê nuşteki 2.*kr* famkerdişê mesajê muhtewayaya metnêk yan zî vatişêk

weqe (n): *nm* yew peymê sentişî ke teqabulê hezar û di sey û heştay û hîrê gramî keno

weqt (n): 1.*nm* dem, zeman 2.*nm* zemano ke samedê yew karî ameyo diyarkerdiş yan zî abirnayiş

wera: *nm* Homayî ra teber her çî

werdiş (n): 1.*karê* dekerdişê madeyî, pirkardişê pîzeyî 2.*kr* çiyêk kerkitnayiş, hemênayiş 3.*kr* pere yan malê yewna kesî xerc kerdiş 4.*kr* kesî eciz, perîşan, mehf kerdiş

wesif (n): 1.*nm* senînî; baş yan xirab, weşik yan çirkîn biyayişê çiyêk 2.*nm* xisûsiyetê ke çiyêk ê bînan ra ciya kenê 3.*nm* taybetiyê çiyane mexsûsê ci

wes-selam: erebkî de manaya “û selam” de

wet (n): 1.*nm* çiyê ke îşaret beno ra hîna aver de 2.*nm* rîyo bîn

wey li min: *înt* rewşa xemgîne îfade keno; heywax

wey: 1.*înt* şaşbiyayiş, heyret kerdiş îfade keno 2.*înt* dej, êş, nalayiş û sn îfade keno

wo: cumleya nameyî de *kar*o nîmcet o nêrkî û yewhûmar

wucûd (n): 1.*nm* gewdeyê insan yan zî heywanî; beden 2.*nm* ameyiş meydan, biyayiş, estbiyayiş

wuriştış (n): 1.*kr* halê ronîştîşî ra ameyiş payan ser, ligan ser o vindertiş 2.*kr* hewn ra aya biyayiş 3.*kr* dest bi karêk kerdiş, teşebus kerdiş

X

xafilî: *zr* bê ke xebera merdimî ci ra bibo, nişka ra, reyêk de

xalî: 1.*sf* tede çiyêk çinê biyayiş, veng û varit biyayiş 2.*sf* bêkes û bêhes biyayiş 3.*sf* cacima rengîna ke exlebê xwu peşmî yan zî birîsm ra ameya vawitiş û erd de yena ravistiş, yan zî dês wa yena aliqnayiş, erzîyena çiyêk ser zî

‘**xalî:** *sf* zaf vayî, zaf qîymetin

‘**xalib:** *sf* o ke ser kewto, serdest

Xaliq: *sf* o ke xeliqeno, o ke xelq keno; Homa

Xanedan (n): 1.*nm* o ke kokê xwu hukimdar û padîşahan ra yeno 2.*nm* o ke bi nesla xwu yew keyeyo pîl ra yeno; esîl 3.*nm* o ke meymanan hewêneno; meymanperwer

xas û ‘am (n): *nm* miyanê şarî de tebeqeyo serîn û binîn

xas: 1.*sf* cisno tewr baş, saf 2.*sf* keso ke xasîyetê başî tede mewcûd ê 3.*sf* miyanê komelî de keso tebeqeyê serînî ra

xasseten: 1.*zr* xisûsen, bi taybetî 2.*ed* tenya, sewbîna

xatem (n): 1.*nm* zemanêk mohro ke herinda îmza de ginayêne binê nuştayan ro 2.*sf* peyîn; tewr peyîn

xeberdar: *sf* o ke derheqê biyenêk yan babetêk de wayirê zanayîş û malumatî yo; waqif

xebere (m): 1.*nm* çiyê ke derheqê yew biyene yan qewimîyayîşî de yenê vatiş; malumat 2.*nm* her tewir zanayîş û malumato ke derheqê biyanan/qewimîyayîşanê tewr peyînan de bi wasitaya medya yenê weşanayîş 3.*nm* zanyarî, zanayîş 4.*nm* metnê xebere ke ajansê xeberan neşir kenê 5.*nm* dayîş zanayîş û dayîş şinawitişê rewşêk 6.*nm* îşaret yan zî delîlê biyenêk yan rewşêk

xefûr: *sf* o ke zaf efû keno, o ke qisûrê qûlanê xwu vera melaîketan û rûhanîyan de temirreno, o ke mexfîret keno; nameyanê Homayî ra yew

xelasî (m): *nm* çiyêk ra yan cayêk ra necat biyayîş, felitîyayîş

xellaq: *sf* o ke her çî xelq keno, o ke tim xeliqeno; Homa

xellaqê wera: *sf* o ke tim xeliqeno û xwu çiyânê xiraban ra paweno; Homa

xelq kerdiş: *kr* xeliqnayîş, ardiş meydan

xelq (n): 1.*nm* koma merdiman; ahalî, şar 2.*nm* mileto eynî kok û kultur ra ke welatêk de ciwîyeno; netewe 3.*nm* koma miletanê ciya-ciyayan ke miyanê sînoranê yew dewlete de ciwîyenê; hemwelatî

xelqbiyayîş (n): *kr* ameyîş xeliqnayîş

xelwe (n): 1.*nm* cayo تنها 2.*sf* cayêko bêveng de tenya mendîş

xem (n): *nm* endîşe, meşxele, verketîş

xerc (n): 1.*nm* mesref, serf, çiyê ke semedê karêk yeno xerckerdiş 2.*nm* karê resmî de pereyo ke diyeno wezne; bac

‘xerîb: 1.*sf* nenas, biyanî, keso ke xurbete de yo 2.*sf* bêkes, reben 3.*sf* çiyê ke nîno zanayîş, fam nêbeno; ecêb

‘xerq (n): *nm* tede vindî biyayîş, binê awe de mendîş; xeniqîyayîş

xewf (n): *nm* ters, tersayîş; terso dînî, Homayî ra tersayîş

xeyr (n): 1.*nm* bê ke çiyêk bêro pawitiş tenya semedê rizaya Homayî ardim û hewle 2.*nm* kêrameye, faydeyin, baş, hewl

‘xeyr (n): *nm* ... ra teber, ... ra xaric

xeyrul-beşer: *sf* tewr xeyrinê merdiman

xeyrul-enam: *sf* tewr xeyrinê mexlûqan

xeyrul-wera: *sf* tewr xeyrinê heme çıyan

'xezale (m): *nm* famîlyaya qiloçinan ra heywanêka kovî û lingê ci barîyê siminî ke zaf lez vazdana, çimê ci zaf rindek ê; aske

xidmet (n): 1.*nm* xebitîyayış, kar kerdiş, îş dîyayış, xebata kêramaya kerdiş 2.*nm* wezîfe, kar

xîlaf (n): 1.*nm* tersê ci, eksê ci, vera ci 2.*nm* zûrî

xîyal (n): 1.*nm* çıyo ke zêhn de tesewur beno û merdim wazeno bibo; hewn 2.*nm* çiyêk ardiş vîrê xwu, zêhnê xwu de tesewur kerdiş; çıyo ke heqîqetê ci nîno zanayış la bi aqil yeno tesawurkerdiş 3.*nm* sey verisnî nîme diyar nîme nediyar, rêça çiyêk ke zêhnê merdimî de menda

'xubar (n): *nm* toz û dûmax

Xuzeyme (n): *nm* kalikanê pêxemberê dînê îslamî hezretî Muhemedî ra yew

'xusil (n): *nm* pêroyî wicûdî bi awa panke û bi tertîb şutiş; desmajê bedenî

xwu : *zemîrê* şexsî

Xwuda (n): *nm* o ke rayiro raşt nîşan dano, o ke hîdayet keno; Homa

Y

ya: 1.*înt* belê, erê 2.yew *bs* 3.yew *înt* 4.cumleya nameyî de *karo* nîmcet o makî û yewhûmar

yan: yew *bestox*

yanî/ye'nê: 1.*bs* manaya bi eno qeyde de, ena mana de yew vate 2.*zr* manaya kilmê vatişî, raşt a ci de yew vate

yar: 1.*nm* waştî; o ke ameyo heskerdiş, heskerde; canan 2.*nm* dost, şinasî, ardimkar, destekkerdo

yardim (n): 1.*nm* semedê hewlîya sewbîna kesî hêz û îmkanê xwu xerckerdiş, muawenet 2.*nm* çıyo ke sey bexş diyeno

yê: 1.*edatê* wayirîye 2.cumleya nameyî de *karo* nîmcet o zafhûmar

Ye'fûr (n): 1.*nm* heywano ke rengê pûrtê ci rengê herrî de yo 2.*nm* karê xezale 3.*nm* pancine yan şeşine ra yewê şewe 4.*nameyê* herê dadîya şitî yê hezretî Muhemedî Helîmaya Se'dîyan ke putekî de hezretî Muhemed wenişto ci

yekûn (n): *nm* tamamê hesabî, yew qeleme de nefîceyo pêro; total

yeqînî (m): 1.*nm* çiyêk bi hawayêko qetî û raşt zanayış, bawer kerdiş 2.*nm* zanayışo qetî û raşt

yetîm: *nm* tuto ke babîyê ci merdo

yew hewî: 1.*zr* yew reye, yew defa 2.*sf* bê ke hesabê yewna hewe bibo tenya semedê yew hewe, semedê yew reye

yew (n): *nameyê* hûmara verîne (bi reqem 1)

yewmîl-qîyam (n): *nm* roja qîyametî; roje yan zemano ke peynîya dinya yeno û merdeyî semedê hesabî ancî benê gane

yewşewî: *sf* o ke mudeyê xwu tenya yew şewe yo, mesela, sey aşma ke asîman de şewa verîne asena

yew-yew: *zr* yew bi yew, tek bi tek; her yewê xwu ciya-ciya

yîne: *zemîrê* kesê hîrêyin yê zafhûmarkî yê halê anteyî/oblîkî (înan)

yo: 1.halê sade de *zemîrê* îşaretî o nêrkî 2.cumleya nameyî de *kar*o nîmcet o nêrkî û yewhûmar

yobînan: têver de yewî o bîn, o bîn zî ey dir; hetêk heto bîn, heto bîn zî enê hetî dir; piya

Z

zaf: 1.*sf* hetê hûmare, çendînî, erj, hêz, derece û sn ra bi hawayêko nediyar zêde; eksê tayî
2.*sf* bi hawayêko zaf zêde 3.*sf* qismo pîl yê çiyêk

zaftir: *sf* hîna zaf; çiyê zaf ra hîna zaf

zahir: 1.*sf* o ke yeno dîyayîş, asaye, diyar, akerde 2.*sf* hetê teberî, heto asaye; eksê batînî

zana: 1.*sf* o ke zanayîşê ci esto, zanaye, alim 2.*sf* keso fama, wayirê ferasetî, maqul

zanayîş (n): 1.*karê* zanayîşî; famkerdiş û şinasnayîşê çiyêk, mûsayîş 2.*kr* şinasnayîş 3.*kr* ardiş xwu vîr 4.*kr* zen kerdiş, bawer kerdiş 5.*kr* mesûl dîyayîş 6.*kr* hesab kerdiş

zarî (m): *nm* vengê qîrayîşî o tîz û dejin; feryad, fîxan, nalî

zat (n): 1.*nm* kes, şexs 2.*nm* o bi xwu, nefsê canê ey

ze/zey: *ed* hetê senînî, eysayîş û awanî ra teşbîhê ci

zebîh (n): 1.*nm* yê serebirnayîşî; heywanê qurbankerdişî 2.*nm* heywano ke ameyo serebirnayîş, heywano ke qurban biyo 3.*nm* leqebê hezretî Îsmâîlî

zêde: 1.*sf/zr* qaso ke hewce keno ra hîna vêşî; ziyade 2.*sf* hîna zaf, vêşî 3.*nm* çiyê ke vêşî mendo, îhtîyac ra vêşêr mendo

zêlam (n): *nm* tarîtî

zelcelal/zulcelal: *sf* manaya wayirê ezametî û pîlîtî de; sifetanê Homayî ra yew

zelemna: erebkî de manaya “ma zilm kerd” de

zel-hîmem: nîyet û qerardarî, hewes û ezim, heyecan û şewq, sebir û sebat

zeman (n): 1.*nm* dem, wext 2.*nm* wexto ke karêk, biyayîşêk, hereketêk tede viyarto, viyareno yan zî do biviyo 3.*nm* wexto ke semedê yew karî ameyo diyarkerdiş yan zî abirnayîş

zemzem (n): *nm* Erebaştan de, bajarê Meke de, nîzdîyê Kabe de nameyê yew bîrî ke awa ci hetê mislimanan ra mibarek qebûl bena

zengû (n): *nm* nameyê her yew helqaya asinîne ke binê ci duz o, her di hetanê zînî de tam hîzaya pîzeyê estore de aliqnaye yê, semedê weniştişê heywane linga xwu dekenê ci

zerd (n): 1.*nm* rengo mabeynê kesk û porteqalî de, rengê toleyê leymûne, rengê zerrnî 2.*nm* elemento qîymetin ke rengê ci zerdo beriqnayey û hûmara atomanê ci 79, giranîya atomê ci 196,967 û 1064 santîgrat derece de helîyeno, hewa û awe ra mutesîr nêbeno 3.*nm* çiyê ke madenê zerrnî ra virazîyayo; altun 4.*nm* sîkeyê ke zerd ra yê 5.*mc* kes yan çiyê erjaye, saxlem

zere (n): 1.*nm* cayo ke miyanê sînoranê rewşêk, sehayêk yan çiyêk de maneno, daxil; eksê teberî 2.*nm* venganeyê çiyê sey lane 3.*nm* dendik yan kankilê çiyê ke tole yan qaşilê înan esto 4.*nm* qismê made, pîze û loqireyan 5.*nm* çiyê ke derheqê dinyaya manewî ya însanî de yo

zergûn (n): 1.*nm* rengê nebatan ke newe zîl dayo 2.*nm* hêşînî; hêşîn biyayiş, zîl dayiş

zerresiyah: *sf* merdimo nîyetxirab, keso zerrîya xwu pak nîya, keso qelbê ci xirab; zalim

zewq (n): *nm* hîsê weşî ke merdimî de fikirîyayiş, kerdiş, werdiş yan zî dîyayişê çiyêk ra peyda benê

zey pê: *sf* hetê senînî, eysayiş û awanî ra dengê yewbînî de, miyan de ferq nêbiyayiş, ne kêmi ne zêde biyayiş

zî: yew *edat*

zihûr/zuhûr (n): *nm* sere vetiş, vejîyayiş meydan, diyar biyayiş, eysayiş, virazîyayiş, ber dayiş

zikir (n): 1.*nm* behs kerdiş, vatiş, yad kerdiş 2.*nm* terîqetan de bi tekrarkerdişê nameyê Homayî îbadet kerdiş

ziyaret (n): 1.*nm* semedê dîyayiş yan zî perskerdişî şiyayiş kesêk het; dîdarî 2.*nm* semedê dîyayişê cayêk şiyayiş 3.*nm* cayo ke bi amancê nîşandayişê hurmetî yan zî kerdişê xeyrî ziyaret beno; ziyaretgah

zuhriyan: *nameyê* qebîleya Wehebê babîyê dadîya hezretî Muhemedî Amîna

zul'elem: *sf* wayirê îşaretan û nîşanan

zulhîcce (n): *nm* teqwîmê qemerî gore aşma diwêsine

zulhîkem: *sf* wayirê hîkmetî

zun-nîqab: *sf* wayirê sîrr û perdeyî

zuwa: *sf* çiyê ke awe, hîbiyayiş, hutî, nekme û ritûbet tede çin o

zuwan (n): 1.*nm* parçeyo dergêk yê goştî ke venganeyê fekî de yo û sey organê wicûdî kêrê tehmkerdiş û qurtnayişê werdî yeno, ancî qiseykerdiş de şekil dano vengî 2.*nm* sîstemê veng, çekuyan û îfadeyan ke merdim pê fikir, hîs û waştîşanê xwu bi vatiş yan zî nuştîş dano zanayiş û fam keno; lîsan

'Alîmel-'ilmîl-ezel: Zanayeyê îlmê ezeli.

'Emma yusal: Çiyan ra mesûl.

Barekellahû lekî heml-el melîh! Homa hemlê to yê rindekî tor ê mibarek bikero!

Bêreyb û şek: Bêşik û guman.

Cae cîbrîlû îleyhî bîl-Buraq: Cebraîl bi Boraq ame ey het.

Ellahu ekber mîn kebîr! Homa pîlê pîlan o!

Ente minnî rehmetun lî-l 'alemîn (ayete: 21/107): Ti hetê mi ra 'aleman rê rehmet ê.

Eyne Xasî fis-sîratîl-musteqîm? Xasî do senî bikewtê rayîrê raştî ser?

Fe'xfîr ma lehum yewmel-hîsab: Roja hesabî de çiyê înan esto efû bike.

Haza du'aû mewlîdîn-nebîyyî, sellellahû 'eleyhî we 'ela alîhî we sehbîhî we sellem:

Ena duaya Mewlidê Nebî ya, selat û selam ey ser o bo.

Hîne nûdiyel-hebîbî bîl-wedûd: Gama ke Hebîbî [pêxamber] vangda Wedûdî [Homa].

La tuweddî'hum kelîlen bîl-'îqab: Înan bi ezab zor û zehmetî de terk meke.

Lî cemî'il-muslîmîn el-Fatîhe! Semedê heme mislimanan el-Fatîhe!

Men ehebbenî huwe 'indî celîs (hedîs): Kam mi ra hes bikero, o mi het ronîşeno.

Men nubî'te fil-hîra! O ke Hîra de bi berz.

Men şafî'el muznîbîn: Şefaetkarê gunehkaran o.

Merheba ya men sereyte bîl-herem! Merheba ya o ke Mescidê Heramî ra seyr kerd, şî asîmanan.

Merheba ya şafî'en yewmel-wecel: Merheba ya şefaetkarê roja tersî.

Qurrete 'eynîl-wera: Roşnê çîmanê mexlûqan.

Rebbena lew lem yekûn lutfûn 'emîm: Rebbê ma, eke lutfê to yê pêroyî ra nêbo.

Rebbî edxîlned-du'ae wer-rica: Ya Rebî, mi daxilê dua û rica bike.

Redîyellahû te'ala 'enha: Homa aye ra razî bo.

Rehmeten lîl-'alemîn: Aleman rê rehmet o.

Sellellahû 'eleyhî we 'ela alîhî we sellem: Selat û selamê Homayî ey û ehlê ey ser o bo.

Texef unzûr bîxeyrîr-razîqîn: Meterse, biewnî xeyrê razîqan ra.

Udnû mînnî ya hebîbî: Bêre nîzdîyê mi ya Hebîb.

Ummetun muznîbetun Rebbun xefûr: Umetê gunehkarî, Rebê înan xefûr o

We 'eleykumus-selamu: Ê selam şîma ser o bo.

Werzuqîllahumme hesnel-xatîme: Ya Îlahî ma bi aqubetêko baş rîziqdar bike.

Xase fî behrît-tecellî weş-şuhûd: Xaseten behrê eysayeyî de bî şahid.

Ya men denewte bîl-qedem! Ya o ke bi linganê xwu biyo nîzd, cayo ke bê pêxamberî yewna kesî linge nêşta ci.

Leqed temme te'lifun bî nezmîn mumeccedîn / Ke'eqdîs-Sureyya summe ne'sîn we ferqedîn:

Bêguman bi nezmêko berz nuştiş tamam bi / Eynî sey gerdênîyê Sureyya, dima sey rêzila astereyan û qutbî

Lî mewlîdî men lew lahu lem yuxleqîl-wera / bî eydîl-Hezanîyyîl-Xuweysîyyî Ehmedîn:

Semedê êyê ke O nêbiyêne çiyêk xelq nêbîne / Bi destê Ehmedê Xasîyê Hezanicî

Ledel-hacî Îbrahîme ustadîhîl-'alî / Nesîbun bî ewladî'l-'Elîyyî we Ehmedîn:

Verê Seydayê xwu yê qedirberzî mamosta hecî Îbrahîmî de / ke bi nesebê xwu reseno ewladanê Elî û Ehmedî

Fî sîttîn we 'eşrîn we selasîn mînel-mîat / We elfîn hîlalen be'de hecrî Muhammedîn:

Teqwîmê qemerî gore badê hîcretê Muhammedî / serra hezar û hîrê sey û şiyês de

Felemma erade kullû emrîn şehîdeynî / Fe-eşhedtû hetmen hahuna babe ebcedîn:

Wexto ke Ey seba her kar û gureyî di şahidî waştî / Coka mi mecbûr tiya babeta Ebcedî şahid nîşan da

* * *

Eyzen lî muellîfîhî: Ancî yê nuştoxî yo.

* * *

Ma medehel-Xasî resûles-seqeleyn / Bel-mudihel-Xasî bî ceddîl-Heseneyn:

Xasî pesnê resûlê merdiman û perîyan nêda / Belkî Xasî bi kalikê Hesenan pesindar bi.

* * *

Eyzen lî muellîfîhî: Ancî yê nuştoxî yo.

* * *

Haze't-teqrîzu lî'l-'elametî's-Su'erdî'l-'Umerîyyî Fethîllah Hesbî:

Eno teqrîz yê alim Fethula Hesbîyê 'Umerîyê Sêrtijî yo.

* * *

Înnî reeytul el-meî'yyel-emcede / Fî medhî xeyrîl-enbîya qed ewcede:

Mi zeka û qedirberzîye dî ke / Semedê xeyrê pêxamberan ameyo wicûd

Sîfren celîlel-qedrî îz hurûfuhû / Fî 'eynî hûril-'îni tûlfel-esmede:

Kitabêko muhterem o, herfê ey / kilê çimanê horîyan betal kenê

Bîz-zazewîyye qed 'xedet lu'xatuhû / Menzûmeten ke-ddurrî nî'mel-mewlîde:

Luxatê ey bi zazakî yo / Menzûmêko sey murayan, çi mewlidêko weş

Me'nahû yedrî ehleha mîn 'xeyrî tef- / sîrîn yuret-te'lîfe fîha ewhede:

Ehlê ey manaya ci bê tefsîr fam keno / Aseno ke aye [zazakî] de tekane nuşte yo

Muz e'cebel azane hesbî er-rexe / Enqîd bîsîfrîn îil-Xuweysî Ehmede:

Enê tarîxî ra nat çi weş biyo mîrasê goşan / Bi kitabê Ehmedê Xasî bibe maldar

* * *

Yekûn

1316

* * *